

РУСИН

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XXX, č. 6 / 2020

Гратулуємо к успішній габілітації на доцента
Мґр. Валерієви Падякови, к. н.,
з Інштїтуту русиньского языка і культури
Пряшівской універзїты в Пряшові, яка была
зреалїзована 24. септембра 2020 на
Універзїті Коменьского у Братїславі.
Фотка. А. З.

КУЛТУРА • ЛІТЕРАТУРА • ЯЗЫК • ІСТОРІЯ

• Новый, третій філософії доктор (ПгД) Мгр. Марек Ґай, який тот титул здобыв на Інштуті русиньского языка і культуры Пряшівской універзїты, і якого школительков была доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД.

**ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., Інститут русинського
язика і культури Центра язиків і культур народностных меншын
Пряшівської університету у Пряшові (Словакія)**

Далшы успіх карпаторусиністики як наукой дісціпліны

**(На Філозогічній факулті Університету Коменського в
Братіславі ся габілітавав на доцента Мгр. Валерій
Падык, к. н.)**

Новый академічний рік на Пряшівській університеті про Інститут русинського язика і культури зазначив далшы визначный крок допереду у розвою нелем карпаторусиністики як наукой дісціпліны, але ай едукації студентів, котры вирішать дану дісціпліну штудувати.

День **24. септембер 2020** був тым визначным днём, коли по релативно довгім (пятьрочнім) адміністративнім процесі выступив перед Науков радом Філозофічної факулты Університету Коменського, габілітацнов комісією і шыроков публіков з габілітацнов лекцієв на тему: **Освітянство верзус народна традиція: Карпаторусинська драма зачатку 19. стороча** Мгр. Валерій Падык, к. н. з Інституту русинського язика і культури. Членами комісії были проф. ПгДр. Антон Еліаш, ПгД. з Університету Коменського в Братіславі, проф. ПгДр. Осиф Сіпко, ПгД. з Пряшівської університету, доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., опонентами – проф. ПгДр. Петер Каша, к. н. з Пряшівської університету, проф. Др. Елейн Русинко з Мерілендської університету в США, і проф. Др. Михаїл Капраль, к. н. з Научно-бадательского інституту А. Годины в Будапешті. Рішінєм габілітацной комісії, котрой гарантом і председом був проф. ПгДр. Антон Еліаш, ПгД. і по процедурі тайного голосованя Наукой рады Філозофічної факулты Університету Коменського став ся Мгр. Валерій Падык, к. н. доцентом в спеціалізації Славянскы языкы і літературы.

Валерій Падык ся народив 13. юна 1959 в Ужгороді на Україні. По скончіню середній школы продовжовав в штудіях на Ужгородській штатній університеті спеціалізацію російскый язык і література (1977 – 1982). Наслідно зачав робити як учитель – філолог на середній школі, а таксамо творив школьскы учебники. Притім ся интензивно веновав передовшыткым літературі писаній російскым языком, котра у свій час выникала на території сучасного Закарпатя. Выслідком тых снажін была дізертація на тему: **„Русская классика в литературном процессе Закарпатской Украины (вторая пол. XIX – нач. XX веков)“**. Дізертацію обгаїв в році 1990 на Інституті літературы Т. Шевченка, Академії наук Української ССР у Києві під веджінєм професора Василя Микитася, знамого советського спеціалісту на ранній період розвою літературы історічної Підкарпатської Руси.

Розпад Советського союзу і створіня у 1991 році незалежной України з ей амбіціями смерованыма к демократізації і торговій економіці, то вшытко принесло новы можности і про В. Падыка, котрый в році 2000 вирішив засновати своє властне видавательство. Ёго замыслом было заснованя видавательства, котре бы ся спеціалізовало на высокоякостну книжкову продукцію, яка бы приспіла піднятю культурной уровни ёго родного Закарпатя. З одступом років мож конштатовати, же тот ціль ся му подарило надміру выповнити.

Почас двох десятироч свого ествованя «Видавництво Валерія Падыка» приправило до друку і выдало понад 300 публікацій, з котрых немала

ОБСЯГ

ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД.: Далшы успіх карпаторусиністики як наукой дісціпліны	1
Новы абсолвенты русиністики на Словакії	3
Мгр. Марек ГАЙ, ПгД.: Аналіза уровни здобытых компетенцій педагогічных заместнаців і їх аплікації до практичного жывота в кооперації із розсягом і обсягом понуку актуалізачных освітніх програмів із русинського язика і літературы	4
Мгр. Міхал ПАВЛІЧ, ПгД.: ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2020 ч. 6	13
Мілан ГАЙ: Який іщі віршик	13
Гелена ГІЦОВА-МІЦОВЧІНОВА: Слово родне нігда не забудуть, Зобуджений Русин	13
Марія ГІРОВА: Треба памятати	14
Штефан СМОЛЕЙ: Не ганьб ся, Русине!, Кебы-м ся не ганьбив, Сліды наших предків	14
Миколай КСЕНЯК: Формованя русинської ідентіты: Фенікс, Русинська тройка	15
Меланія ГЕРМАНОВА: Смутне і веселе: Балада о речі, Што то за слово..., А я – Русиночка, Памятайте, діти	17
Меланія ГЕРМАНОВА: Дітём про радість і поучіня: Мамо, якої я народности?	18
Петро МЕДВІДЬ: Ціну Александра Павловича здобыла „Серна в нерау“	20
Мгр. Михала ГОЛУБКОВА, ПгД.: Язык народностного выселаня з погляду нормативности	21
Odkaz Vasíla Turka	24
Списованя жытелів, домів і бітів у 2021 році на Словакії буде простіше: лем із 14 вопросами	25
Русины, не забудьте на свое коріня!	25
Інж. Ян ДОПРЯК: Русины, на словічко	26
Методічны інструкції к закону ч. 184/199 З. о вжываню языків народностных меншын у формулації пізнішых приписів (3)	27

часть приспала к розвою культуры карпатських Русинів в найшыршій розумію слова і карпаторусиністики як научной дісціпліны. Треба зазначити, же автором значной части публікацій главні бібліографічного і научного характеру є Валерій Падык, котрый не перестав научно робити в области карпаторусиньской літературы і культуры. Тоты ёго активіты довели до того, же в році 2010 наступив робити на Інштiтут русиньского языка і культуры Пряшiвской унiверзiты як ей першый шпеціалiста на русиньску літературу. Треба припомянути, же із vznikом самостатного Інштiтуту русиньского языка і культуры на Пряшiвській унiверзiті (2008) выник вопрос, як забезпечити лекції русиньской літературы про студентів денной і екстерной формы штудія а ту треба признати, же за часів тоталітного режиму (1945-1989) не была выдана ани една монографія, ани еден учебник, або приручник про школы, котрый бы ся занимав русиньсков літературов. Валерій Падык ся став тым шпеціалістом, котрый нелемже поменовав русиньску літературу, але ай встановив, огранічiв предмет свого баданя. У своїх штудіях пробує давати одповіді на вопросы типу: Што охоплює поменования русиньска література? Є то література, котра зображує темы із жывота Русинів? Є то література писана авторами Русинами, або ай авторами-Нерусинами? А кедь є то література о Русинах, тогды то має быти література писана лем по русиньскы, або ай іншыма языками?

Як високошкольскый учітель Валерій Падык забезпечує дісціпліны: Вступ до штудования русиньской літературы, Старша русиньска література і культура, Новіша русиньска література і культура, Русиньска народнобудительска література, Русиньска література меджiвiйнового періоду, Сучасна русиньска література і культура, Русиньска література про діти і молодеж, Русиньскый професіональний театр, Русиньска драматічна творчость, Перегляд світовой русиньской літературы і культуры, Вызначны особности русиньской літературы і культуры, Выбраты капітолы з історії русиньской літературы і культуры, Выбраты капітолы з новішой і сучасной літературы і культуры. Окрем того, Валерій Падык є і учітелём на Меджiнародній літній школі русиньского языка і літературы, де великій популярности меджi штудентами ся тішать ёго лекції з русиньского народопису (шпеціално сценарі: Лопатка, Великдень у Русинів...).

Выслідком ёго понад десятирочної учітельской практыки на Інштiтуті русиньского языка і літературы є ряд в першiм шорі високошкольскых приручників і учебників з тематиков розвоя русиньской літературы од найстаршых часів. Першым з них был високошкольскый приручник: *Нарис історії карпаторусиньской літературы (XVI. – XXI. стороча)* замiряный на історію літературы карпатських Русинів у вшыткых карпаторусиньскых регіонах (історічна Підкарпатська Русь, Пряшiвска Русь, Лемковина, Войводина) і на історію емігрантської русиньской літературы в США. Автор публікацію поступно доповнёвав. У вызначній мірі му в тім ділі допомогло

штудійне перебуваня на Торонтській унiверзiті в Канаді і на Піттсбургській унiверзiті в США в роках 2014-2016. В тім часі (в рамках свого перебуваня) зробив дігіталны копії (понад 7 000 сторінок) многих літературных зборників і іншой друкованой літературной продукції карпаторусиньской літературы, котры суть днесь доступны про каждого студента ці бадателя в Бiбліотеці карпаторусиністики, што ся находить на Інштiтуті русиньского языка і культуры ПУ. Так *Нарис історії...* вышов до того часу уже в штирех выданнях в трех языках (русиньскім, українськім, польськім) на Україні (Ужгород, 2010), на Словакії (Пряшiв, 2012), в Канаді (Торонто, 2016) і в Польщі (Кросно, 2017), причім дві послідні доповнены выдання были класіфікованы як монографії. В році 2015 вышов В. Падыкови далшый високошкольскый учебник: *Історія карпаторусиньской літературы і культуры: Драматічна творчость і народный театр на Підкарпатській Русі (1848-1989)*. В році 2018 вышла комплетно перероблена і доповнена історія драматічної творчости Русинів, високошкольскый учебник під назвов: *Історія карпаторусиньского народного театра і драматургії* (Пряшiв: 344 с.). Тота публікація представляє розвой драматічної творчости од 18. стороча по сучасность. Автор в ній венує позорность важному періоду – початку історії русиньской драматічної творчости, ей початковим прімітивным формам – поганьскому обряду (лопатка – гры коло мертвого) і хрістіаньскому обряду (бетлегем). Акцент дає на такы важны періоды у розвою драматургії як освітянство і vznik школьского театра у 18. сторочу, періоду вознику націоналізму і формования народной драматургії в другій половині 19. стороча, vznik народностного театра в меджiвiйновім періоді і ёго оброджiня в сучасности – по пів сторочу тоталіты.

Як видно, Валерій Падык є мiморядно плодным і шырокоспектральным автором. Окрем высше уведженой книжковой продукції написав ай ряд штудій, публікованых нелем в домашніх, але главні в заграничных зборниках. Свої штудії презентовав на многих научных конференціях і позваных штудійных перебуванях з котрых мож спомянути холем тоты найвызначнішы: Позване перебуваня на Інштiтуті славістики Унiверзiты у Відню, позваня на научный семінар, організований катедров Україністичных штудій Торонтської унiверзiты в Торонті (Канада), позваня прочітати лекцію в Карпато-русиньскім культурнім і едукачнім центрі в Піттсбургу (США) і др.

З ёго научной продукції мож спомянути такы найвызначнішы штудії як: *Аматерське театралне двиғаня у карпаторусинів часу меживiйня і закладины національного театра: еволюція драматургії од легкых водевілів до складных драматічных форм; Кінець русофільства! До проблеми періодизації карпаторусиньской літературы другой половины 19. ст.; Неізнiстні кириличні убiжники Андрія Бачиньского; Плаве кача по Тисині... перша світова война у карпаторусиньскім пісеннім фолклорі; Иван Кізак і проблема оціненя еволюції карпаторусиньской літературы другой половины*

XIX. зачаток XX століття: упадок русофілства, стагнація «мадяронства» ці кристалізація русинства?; Незнамый сценарій русиньского бетлегема із села Ставне на Підкарпатській Русі і ёго одповідник із села Великий Липник на Пряшівській Русі і десятки далшых.

Валерій Падыяк як спеціаліста в области русиньской літературы ёй ай членом Сполку русиньских писателів Словеньска, де ся в сучасности активізує з молодым колегом Мгр. Міхалом Павлічом, ПгД., главні на приправі і выданю антології русиньской літературы. Самособов, слідує ай продукцію сучасных русиньских авторів, пише рецензії і штудії на выданы публікації красной літературы, з котрыма наслідно выступать, главні на семінарах карпаторусиністікы.

В сучасности В. Падыяк робить на приправі далшого високошкольського учебника, котрый планує выдати під назвов: *Історія русиньской поезії і прозы*. Як конштатує В. Падыяк, тым бы были забезпечены скоро вшыткы штудійны дісціпліны (повинны ай выберовы) в рамках штудія русиньской літературы.

Робота високошкольського педагога і научного працівника – то є ай рішаня научных проєктів і здобываня на них ґрантів. Валерій Падыяк є як главным

рішытелём, так ай сполурішытелём научных проєктів в рамках научных агентур КЕґА, Агентуры про структуралны фонды Европской унії Міністерства школства СР, Фонду на підпору културы народностных меншын і др.

До того часу Інштїтут русиньского языка і културы має акредітованы лем еден штудійный програм – учітельський штудійный програм (бакаларьський і магістерський ступінь) русиньський язык і література в комбінації предметів. Будеме ся надїяти, же професіоналный поступ доц. Валерія Падыяка, к. н. дасть Інштїтуту можность при новій акредітації, котра ся зачне приправлєвати од того акдемїчного рока, наріхтовати далшый штудійный програм – русиньський язык і култура, о котрый сьме зазнаменали в послїдніх роках векшый інтерес, як о дотеперішній – учітельський.

Доцентови Валерієви Падыякови, к. н. – нашому колегови жычіме много успїхів нелем в професіоналнім, але ай в особнім жывотї і тїшиме ся, же перед десятём роками ся рішыв прыяти понуку робити в нашім колектїві на благо Русинів і карпаторусиністікы, до чого му жычіме много сил.

НОВЫ АБСОЛВЕНТЫ РУСИНІСТІКЫ НА СЛОВАКІЇ

25. і 26. август 2020 на Інштїтутї русиньского языка і културы Пряшівской універзіты были днями, в котрых дакотры штуденты кончіли свої штудії русиністікы на бакаларьскім ступню навчаня, далшы робили дізертачны экзамены в половинї докторандьского ступня навчаня, і наконець обгаєвали дізертачны роботы, кончаючі докторандьський програм Славїстіка – русиньський язык і література.

25. август 2020 успїшно обгаїли свої бакаларьскы роботы і здали штатны экзамены з русиньского языка і літературы троє штуденты: **Анастасія Косовець, Андрій Щур і Еріка Скуба**. Бакаларьскы роботы написали з русиньской літературы під менторством **Мгр. Валерія Падыяка, к. н.** Учітельський програм штудовали в комбінації з українським языком – А. Косовець, А. Щур, і в комбінації з анґліцьким языком і літературов – **Еріка Скуба**, яка навчаня на бакаларьскім ступню закончіла барз успїшно і здобыла червеньый діплом ПУ. Треба додати, же окрема них – у першім терміні, в юну 2020 – русиністіку закончіли 3 бакаларкы – **Л. Кралєва, А. Ірчак і Г. Галас** і 1 магістерка – **Д. Шутїєва**.

26. август 2020 по здобыттю становленой кількости кредитів і абсолвованю вшыткых предметів в докторандьскім програмї першу половину навчаня в програмї Славїстіка – русиньський язык і література успїшно закончіла дізертачным экзаменом і обгаєбов мінімовой роботы **Мгр. Михала Голубкова**. М. Голубкова є абсолвентков бакаларьского і магістерьского ступня навчаня русиньского языка і літературы на

ПУ і в тых днях закончіла третїй рік навчаня в докторандьскім програмї. Почас дотеперішніх восьмох років навчаня на ІРЯК ПУ ся інтересовала русиньским языком, з якого написала і обгаїла бакаларьску і діпломову роботу, а на докторандьскім ступню собі выбрала тему дізертачной роботы заміряню на соціолінґвістичны аспекты русиньского языка *Языкова култура і языкова норма в русиньских електронїчных медїях в Словацькій републіці*, на якій робить під менторством **доц. ПгДр. Анны Плішковой, ПгД.** Навчаня в докторандьскім програмї і дізертачну роботу бы мала обгаєвати в році 2022.

Тот самый день, 26. август 2020, був з погляду далшого розвоя русиністікы і розвоя едукації в русиньским языку на Словакїї барз вызначным, бо ряды дотеперішніх абсолвентів докторандьского програму з русиністікы доповнив новый абсолвент – **Мгр. Марек ґай**. Перед одборовов комісієв ШП Славїстіка – русиньський язык і література успїшно обгаїв дізертачну роботу *Шпеціфікы навчаня русиньского языка в едукачній сістемї Словацькой републікы*, яку написав під менторством **доц. ПгДр. А. Плішковой, ПгД. М. ґай** є

абсолвентом Педагогічної факулты ПУ, студійного програму Учiтельство про I. ступiнь ОШ з розшыренов формов навчання русинського языка. Є єдним з першых двох абсолвентiв ПдФ ПУ (2003), який зачав i закончiв студійный програм з навчанєм русинського языка i культуры i обгаiв дiпломову роботу з русинського языка. Наслiдно як першый квалiфiкований учiтель русинського языка на Словакii по роцi 1989 iнiцiював навчання русинського языка в ОШ в Радванi над Лабiрцєм, де ся тот предмет учiть доднесь. Меджитым М. Гай був i директором той школы а в сучасности є методiком, респ. учiтелєм контiнуального навчання русинського языка i лiтературы Методiчно-педагогiчного центра у Пряшовi, який помагать другим учiтелям

пiдвышовати собі квалiфiкацiю з русинського языка i лiтературы. Успiшным абсолвованєм докторандського програму, на основi якого здобыв научный титул „фiлософii доктор“ (ПгД.), нелем поможе розвою квалiфiкачной штруктуры МПЦ у Пряшовi, але таксамо двигне кредит функчного мiсця учiтеля контiнуального навчання русинського языка i лiтературы.

Вiдлiм можеме конштатовати, же академiчний рiк 2019/2020 був про русинiстику на ПУ дость успiшным. Доведна (в юну i августi 2020) в нiм на IРЯК ПУ успiшно закончiло свої штудii 6 бакаларiв, 1 магiстер i 1 докторанд.

-ан-, фотографii: М. Павлiч

Мгр. Марек ГАЙ, ПгД., Инштiтут русинського языка i культуры Центра языкiв i культур народностных меншын Пряшiвской унiверзиты у Пряшовi (Словакия)

Аналіза уровни здобытых компетренцій педагогiчних заместнанцiв i їх аплiкацii до практичного жывота в кооперацii з розсягом i обсягом понуку актуалiзаčných освітнiх програмiв з русинського языка i лiтературы

Анотацiя: Статя ся занимать анализом уровни здобытых компетренцій педагогiчних заместнанцiв i їх аплiкацii до практичного жывота в кооперацii з розсягом i обсягом понуку актуалiзаčných освітнiх програмiв з русинського языка i лiтературы i конкретным пропозицiям на сквалiтнiня понуку освітнiх активiт МПЦ в тiй шпецифiчнiй области.

Проблематика контiнуальной освіти, респ. професійного розвитку педагогiчних i одборных заместнанцiв ся природно тыкать од року 2009 i учiтелiв русинського языка i лiтературы, котры суть зарiвно дуже шпецифiчнов цiльовов группов. Належить до ней коло 70 педагогiв, котры навчають русинський язык i лiтературу розлiчнымы формами акцептованым актуално платнов легiслатiвов. Вгодну дорогу ку організованю освітнiх активiт з тематиков навчання русинського языка i лiтературы принiс народный проект *Профе-*

сiйный i карьерный рост педагогiчных заместнанцiв од 1.10.2009, коли в рамках намирiнь єго активiт была на рiгiоналнiм працовiску Методiчно-педагогiчного центра в Пряшовi, зряджена окрема робоча позицiя учiтеля контiнуальной освіти про русинський язык i лiтературу. В току рокiв 2014 – 2018 было про контiнуалну освіту учiтелiв русинського языка i лiтературы акредітованых шiсть актуалiзаčných освітнiх програмiв подля слiдующей таблiчы ч. 1.

Назва освітнєго програму	Чiсло презенчных лекцiй (далше П) / Чiсло дiштанчных лекцiй (далше Д)	Чiсло кредитiв за абсолвованя програму	Час платности акредітацii	Чiсло рiшення о акредітацii	Чiсло отвореных групп / чiсло приголошених педагогiв / чiсло абсолвентiв
Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ	П-46/Д-16	14	14.10.2014 - 31.12.2019	1434/2014- KV	4/77/72
Metódy a formy využitia historických reálií vo vyučovaní rusínskeho jazyka a literatúry	П-32/Д-8	10	14.10.2014 - 31.12.2019	1433/2014- KV	1/14/14
Rusínske reálie a možnosti ich zaradenia do školského vzdelávacieho programu na základnej škole	П-30/Д-5	9	13.03.2015 - 31.12.2020	1456/2015 - KV	1/16/16
Rozvoj profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov v oblasti poznávania rusínskej národnostnej menšiny	П-11/Д-9	6	09.02.2018 - 31.12.2023	1782/2018- KV	1/24/16
Rusínsky jazyk ako výchovný jazyk v školskom klube detí	П-31/Д-9	10	18.06.2018 - 31.12.2023	1912/2018- KV	0/2/0

Rusínsky jazyk v predprimárnom vzdelávaní	П-31/Д-9	10	13.11.2018 - 31.12.2023	1956/ 2018- KV	0/0/0
---	----------	----	----------------------------	-------------------	-------

Таблічка ч. 1 – Перегляд акредитованих актуалізаційних освітніх програмів з русинського языка і літератури, респ. із тематиків розлічних русинських реалій Жрідло: приватне оформлення

Автором освітнього програму *Rozvoj profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov v oblasti poznávania rusínskej národnostnej menšiny* був Мгр. Юрай Кредатус, ПгД. і гарантом ПгДр. Ян Фурман. Автором вшитых далшых уведжених актуалізаційних програмів був Мгр. Марек Гай, ПгД. а гарантом была доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД. Вшиты освітні активіты в рамках споминаних актуалізаційних програмів лекторовав Мгр. Марек Гай, ПгД., навьше на основі уведженого в таблічці можеме конштатовати, же лем в рамках активіт актуалізаційного освітнього програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* были отворены 4 окремы освітні групи (РОА01_1434_2014_PKR_MPC – активіты ся реалізовали в просторах ОШ з МШ Михала Сопыры Радвань над Лабірцём од марца 2015 до мая 2015; РОА02_1434_2014_PKR_MPC – активіты ся реалізовали в просторах ОШ Духновічова Меджілабірці од октобра 2017 до юна 2018; РОА03_1434_2014_PKR_MPC – активіты ся реалізовали в просторах ОШ з МШ Кленова од октобра 2018 до апріля 2019; РОА04_1434_2014_PKR_MPC – активіты ся реалізовали в просторах Споеной школы у Свіднику од апріля 2019 до юна 2019) і абсолвовало їх і найвеце спомеджі приголошених педагогів. На освітні програмы *Rusínsky jazyk ako výchovný jazyk v školskom klube detí* і *Rusínsky jazyk v predprimárnom vzdelávaní* ся і наперек їх успішній акредітації не приголосило достаточне число учителів. Причину видиме в погляді педагогів в одношію ку авізованим турбулентным легіслативным змінам в професійнім розвою педагогів в роках 2018 і 2019.

Подля предкладаной аналізы і баданя реалізованого в юлу 2019 сьме рішыли змаповати постой і погляды педагогів, котры брали участь на освітніх активітах в рамках актуалізаційного програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*. Ёднать ся о найбівшу групу заінтересованих педагогів, котры собі в рамках понуки МПЦ выбрали актуалізаційний освітній програм. Уведжений програм є подля нашого погляду своїм замірянём, розсягом і обсягом в тій проблематіці найрелевантнішим. У своїх модулах нукав єднак найшырше обсяжіня тем односно навчаня предмету русинський язык і література, діштанчны задачі были наставлены прімарно на розвиток ключовых компетенцій учителів і намірінём авторів было окремы темы в рамках модулів зарядити і выбрати так, штобы были средством первістного наводу як навчаня русинського языка і літературы успішно імплементовати в рамках навчалной практикы.

Комплексну аналізу заміряня, розсягу і обсягу актуалізаційного програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* і формулованы одпоручіня і пропозиції на сквалітніня далшой понуки освітніх активіт МПЦ сьме реалізовали через дотазник баданя. Области заміряня дотазникового баданя сьме орьєнтовали в

першім ряді на аналізу уровни набытых компетенцій (*підобласть 1*) і на аналізу уровни аплікації набытых компетенцій в праксі (*підобласть 2*). Окремы вопросы баданя **B1₁ – B1₁₀** зарівно корешпондовали із вшитыма становленима шпеціфічними цілями баданого акредітованого освітнього програму а вопросы **B1₁₀ – B1₁₃** суть рефлексієв респондентів в одношію ку наповнію їх приватных очеквань із активіт програму. Вопросы **B2₁ – B2₂** рефлектують постой і погляды респондентів в одношію к мірі аплікації набытых компетенцій в праксі.

Комплексна характеристіка цілєвой группы

На баданю брало участь 63 педагогічных заместнанців, котры суть абсолвентами актуалізаційного освітнього програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*. З уведженим дотазником баданя сьме ословили вшитых 72 офіціалных абсолвентів уведженого програму, но наконець было охотных на выступления дотазникового баданя партіціповати 63 з цілкового числа ословлених, што представлять 87,50 %-ну навертаность. Респонденты были выповнінём дотазника ословлены через і-мейл і дакотры го мали можность выповнити в рамках завершованя програму. З уведженого числа одповідаючіх было 11 мужів, што представовало 17,46 % з цілкового числа і 52 жен, што представляло 82,54 % з цілкового числа респондентів. Мужы декларовали в середнім 19,72 рока педагогічной практикы і жены 20,55 рока педагогічной практикы. Ціла група слідованих респондентів комплексно увела в середнім 20,41 років педагогічной практикы. Меджі респондентами было 28 учителів про прімарну освіту, 28 учителів про низшу середню освіту а 10 учителів про середні школы. Дакотры із учасных респондентів увели і веце робочіх позицій, котры на своїм працювіску выконують. Найбівшов группов респондентів суть педагогы із першов атестацієв (29 респондентів – што представлять 46,04 % з одповідаючіх), наслідно педагогы з другов атестацієв (27 респондентів – што представлять 42,85 % з одповідаючіх) і наконець окремы педагогы (7 респондентів – што представлять 11,11 % з одповідаючіх). 45 з них мали магістерський титул (71,43 % респондентів з одповідаючіх), семеро мали титул Инж. і ПаедДр. (11,11 % з одповідаючіх), троє мали титул РНДр. (4,77 % з одповідаючіх) а наконець єден респондент мав титул ПгДр. (1,58 % з одповідаючіх). 18 респондентів (28,57 % з одповідаючіх) декларовали, же актуално навчають предмет русинський язык і література і звышок респондентів в числі 45 (71,43 % з одповідаючіх) на навчаню того предмету нажаль іщі не партіціповали.

Вислідки баданя у підобласти 1 - Аналіза уровни набытых компетенцій

Вопрос баданя **B1₁** був мотивований аналізов реаліты до якої міры був актуалізачный програм *Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* релевантним жрідлом інформацій іднаючіх о актуалнім процесі формації і едукації школярів русиньской народности. Табличка ч. 2 назорно і переглядно презентує окремы выскумны резултаты.

<i>Быв про Вас актуалізачный програм Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ вгодным жрідлом інформацій о актуалнім процесі формації і едукації школярів русиньской народности?</i>		
Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуалный поділ одповідей
Гей	60	95,24 %
Часточно	3	4,76 %
Ні	0	0,00 %
Число респондентів	63	100 %

Табличка ч. 2 – Аналіза і посуджіня вопросу B1₁
Жрідло: приватне оформлїня

За вгодне жрідло інформацій о актуалнім процесі формації і едукації школярів русиньской народности поважує предметный освітній програм аж 60 респондентів (95,24 % з одповідаючіх) а далшых трєми респонденты (4,76 % з одповідаючіх) декларовали часточну релевантность той освіти. Можеме прото конштатовати, же із слїдованого погляду був едукачный освітній програм *Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* про учітелів русиньского языка і літературы барз приносный і обягово атрактивный.

Вопрос баданя **B1₂** був мотивований аналізов реаліты до якої міры собі респонденты через актуалізачный програм *Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* розшырили свої компетенції в одношіню ку розсягу і окремым замїряням навчаня русиньского языка на конкретных сортах школ. Табличка ч. 3 назорно і преглядно презентує єднотливы выскумны резултаты.

<i>Розшырили сьте собі через актуалізачный програм Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ свої знаня і компетенції в одношіню ку розсягу і окремым замїряням навчаня русиньского языка на конкретных сортах школ?</i>		
Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуалный поділ одповідей
Гей	56	88,89 %
Часточно	6	9,53 %
Ні	1	1,58 %
Число респондентів	63	100 %

Табличка ч. 3 – Аналіза і посуджіня вопросу B1₂
Жрідло: приватне оформлїня

56 респондентів (88,89 % з одповідаючіх) увело в одношіню к вопросу **B1₂** позітвну одповідь, шестеро

респондентів (9,53 % з одповідаючіх) собі думають, же сі свої знаня і компетемції в одношіню к розсягу і окремым замїряням навчаня русиньского языка на конкретных сортах школ розшырили часточно і єден респондент (1,58 % з одповідаючіх) декларовав негатівну одповідь. Можеме прото конштатовати, же із слїдованого погляду був актуалізачный *Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* про учітелів русиньского языка і літературы в одношіню к розшырїню їх знань і компетенцій таксамо дуже релевантний і хосенный.

Вопрос баданя **B1₃** був мотивований аналізов міры проглублїня способностей педагогічных заместнанців робити із педагогічных документацієв споенов із аґендов народностной школы в змыслі платной легіслативы через актуалізачный програм *Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*. Табличка ч. 4 назорно і переглядно презентує єднотливы выскумны резултаты.

<i>Проглубили сьте собі через актуалізачный програм Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ способности робити із педагогічных документацієв споенов із аґендов народностной школы в змыслі платной легіслативы?</i>		
Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуалный поділ одповідей
Гей	42	66,67 %
Часточно	19	30,15 %
Ні	2	3,18 %
Число респондентів	63	100 %

Табличка ч. 4 – Аналіза і посуджіня вопросу B1₃
Жрідло: приватне оформлїня

42 респондентів (66,67 % з одповідаючіх) увело в одношіню ку вопросу **B1₃** позітвну одповідь, девятнацятєро респондентів (30,15 % з одповідаючіх) собі думали, же через актуалізачный програм *Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* собі проглубили свої способности робити із педагогічных документацієв споенов із аґендов народностной школы в дусі платной легіслативы часточно а двома респонденты (3,18 % з одповідаючіх) декларовало явно негатівну одповідь. Можеме прото конштатовати, же із слїдованого погляду був предметный актуалізачный програм про учітелів русиньского языка хосенным, не був але жрідлом рївнозначных інформацій в одношіню ку роботі із уводженыма реалїями. В будучности прото одпоручає задумати ся над навышінєм часовой дотації окремого модулу і темы, респ. реалїзовати в рамках освітніх активіт МПЦ векше число практичных семінарів орьєнтованых на активіты уводжованого намїрїня.

Вопрос баданя **B1₄** був мотивований аналізов міры проглублїня знань і компетенцій в одношіню ку проблематіці новых і актуалных змін в языковій сістемі русиньского языка. Табличка ч. 5 назорно і переглядно презентує окремы выскумны резултаты.

Проглубили сьте собі через актуалізачный освітній програм Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ знаня і компетенції в одношіню ку проблематіці новых і актуалных змін языковой сістемы русиньского языка?

Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуалный поділ одповідей
Гей	49	77,77 %
Часточно	14	22,23%
Ні	0	0,00 %
Число респондентів	63	100 %

Таблічка ч. 5 – Аналіза і посуджіня вопросу В1₄

Жрідло: приватне оформліня

49 респондентів (77,77 % з відповідаючих) в одношіню ку вопросу баданя В1₄ позітивну одповідь, 14 респондентів (22,23 % з відповідаючих) собі думало, же собі через слідований актуалізачный програм проглубили знаня часточно. Можеме прото конштатовати, же тот програм був з погляду учітелів русиньского языка дуже хосенный. Є але потребне припомянати лем інформатівну уровень приближіня шпеціфік окремых языковых уровней языка, бо в програмі были каждій окремії области присвячены лем три презентны лекції. В будучности прото одпоручае або ревідовати і навышыти число тых презентных лекцій, респ. ся задумати над формов наступного програму або створити єдну монотематічну активіту ці програм орьентований прімарно на проблематіку ровин языка.

Вопрос баданя В1₅ був мотивований анализом міры розшырїня знань і компетенцій в одношіню ку познаню основ языковой сістемы русиньского языка в контексті змін правопису. Таблічка ч. 6 назорно і переглядно презентує окремы выскумны результаты.

Розшырили сьте собі через актуалізачный освітній програм Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ знаня і компетенції в одношіню ку познаню основ языковой сістемы русиньского языка в контексті змін правопису?

Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуалный поділ одповідей
Гей	44	69,84 %
Часточно	19	30,16 %
Ні	0	0,00 %
Число респондентів	63	100 %

Таблічка ч. 6 – Аналіза і посуджіня вопросу В1₅

Жрідло: приватне оформліня

44 респондентів (69,84 % з відповідаючих) в одношіню к вопросу В1₅ увело позітивну одповідь, 12 респондентів (30,16 % з відповідаючих) собі думало, же компетенції zdobyли часточно. Мож конштатовати, же предметный актуалізачный програм допоміг актуалізувати знаня учітелів, жебы zdobyли лем общій перегляд в найновшых змінах русиньского правопису. В будучности одпоручае організувати подобны формы освітніх активіт у звязи із будучіма змінами правопису.

Вопрос баданя В1₆ був мотивований анализом міры

проглубліня способностей хосновати іноватівны методы в процесі навчаня предмету русиньский язык і література. Таблічка ч. 7 назорно і переглядно презентує окремы выскумны результаты.

Проглубили сьте собі через актуалізачный освітній програм Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ способность хосновати іноватівны методы в процесі навчаня предмету русиньский язык і література?

Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуалный поділ одповідей
Гей	55	87,31 %
Часточно	7	11,11 %
Ні	1	1,58 %
Число респондентів	63	100 %

Таблічка 7 – Аналіза і посуджіня вопросу В1₆

Жрідло: приватне оформліня

55 респондентів (87,31 % з відповідаючих) увело в одношіню ку вопросу В1₆ позітивну одповідь, семеро респондентів (11,11 % з відповідаючих) собі думало, же через слідований актуалізачный освітній програм собі проглубили свої способности хосновати іноватівны методы в процесі навчаня предмету русиньский язык і література часточно а наконець лем єден респондент (1,58 % з відповідаючих) декларовав в одношіню к проблематіці негатівну одповідь.

Вопрос баданя В1₇ був мотивований анализом міры розшырїня знань о вгодных концепціях навчаня русиньского языка і літературы. Таблічка ч. 8 назорно і переглядно презентує окремы выскумны результаты.

Проглубили сьте собі через актуалізачный освітній програм Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ знаня о вгодных концепціях навчаня русиньского языка і літературы?

Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуалный поділ одповідей
Гей	51	80,95 %
Часточно	12	19,05 %
Ні	0	0,00 %
Число респондентів	63	100 %

Таблічка ч. 8 – Аналіза і посуджіня вопросу В1₇

Жрідло: приватне оформліня

51 респондентів (80,95 % з відповідаючих) увело в одношіню к вопросу В1₇ позітивну одповідь, 12 респондентів (19,05 % з відповідаючих) собі думало, же часточно. І у тім припадї можеме конштатовати, же в одношіню ку проблематіці уведжений освітній програм понукнув множество релевантных інформацій.

Вопрос баданя В1₈ був орьентований на анализ міры добытя компетенцій творити і актуалізувати школьський освітній програм в предметі русиньский язык і література у звязи із актуалныма легіслатівныма змінами. Таблічка ч. 9 назорно і переглядно презентує окремы выскумны результаты.

Набыли сьме через актуалізачный освітній програм Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ компетенції творити і актуалізувати школьський освітній програм в предметі русинський язык і література у звязи із актуальныма легіслатівныма змінама?

Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуальный поділ одповідей
Гей	37	58,74 %
Часточно	25	39,68 %
Ні	1	1,58 %
Число респондентів	63	100 %

Таблічка ч. 9 – Аналіза і осуджіння вопросу В1₈
Жрідло: приватне оформлїня

Конштатуєме, же лем 37 респондентів (58,74 % з одповідаючіх) увело в одношіню к вопросу В1₈ позітивну одповідь, наступно 25 респондентів (39,68 % з одповідаючіх) собі думало, же лем часточно а наконець еден респондент (1,58 % з одповідаючіх) высловив к тематіці негатівный погляд. Тот вопрос можеме поважовати за дуже розпоровый. Про доповніня можеме лем odporучіти, кедьже іде о дуже варіабілну тему, організувати отворенішы формы освітніх активіт основаных на координатії лектора і окремой творчой активіты участных учітелів, напр. формов работы в группах.

Вопрос баданя В1₉ ся занимав аналізов міры набытя компетенцій творити школьскы проекты в предметі русинський язык і література на окремі сорті школы респондентів. Таблічка ч. 10 назорно і переглядно презентує окремы выскумны результаты.

Набыли сьме через актуалізачный освітній програм Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ компетенції творити школьскы проекты в предметі русинський язык і література на Вашій сорті школы?

Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуальный поділ одповідей
Гей	41	65,08 %
Часточно	19	30,16 %
Ні	3	4,76 %
Число респондентів	63	100 %

Таблічка ч. 10 – Аналіза і осуджіння вопросу В1₉
Жрідло: приватне оформлїня

Конштатуєме, же 41 респондентів (65,08 % з одповідаючіх) увело в одношіню к вопросу В1₉ позітивну одповідь, наступно 19 респондентів (30,16 % з одповідаючіх) собі думало, же через слідований освітній програм набыли компетенції творити школьскы проекты в предметі русинський язык і література на конкретній сорті школы лем часточно а наконець трєми респонденты (4,76 % з одповідаючіх) высловили к тематіці негатівный погляд. Проблематіка імплементації різних сорт навчалных проектів і проектовой методы є подля погляду респондентів якбач темов, котров є в будучности дуже важне ся занимати і в рамках далшых освітніх активіт МПЦ.

Вопрос баданя В1₁₀ був заміранный на аналізу міры здобытя компетенцій учітелів активно хосновати

русинську літературу про діти і молодеж в рамках навчаня на різних ступнях едукації. Таблічка ч. 11 назорно і переглядно презентує окремы выскумны результаты.

Набыли сьме через актуалізачный програм Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ способности активно хосновати русинську літературу про діти і молодеж в рамках навчаня на розлічных ступнях едукації?

Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуальный поділ одповідей
Гей	44	69,84 %
Часточно	18	28,58 %
Ні	1	1,58 %
Число респондентів	63	100 %

Таблічка ч. 11 – Аналіза і осуджіння вопросу В1₁₀
Жрідло: приватне оформлїня

44 респондентів (69,84 % з одповідаючіх) в одношіню ку вопросу В1₁₀ декларовало позітивну одповідь, далше 18 респондентів (28,58 % з одповідаючіх) собі думало, же через слідований актуалізачный програм набыли споминаны способности лем часточно а еден респондент (1,58 % з одповідаючіх) высловив к тематіці негатівный погляд. Одпоручаєме ся проблематіці веновати через хоснованя доступной русинской літературы про діти і молодеж і методікам работы ся з нєв в будучности веце занимати. Наістно бы было вгодніше конціповати і реалізувати окремы монотематічны навчалны активіты, бо іде о тему дуже жадачу і діскутовану. Подля нашого погляду напрямія предметного актуалізачного програму в одношіню ку становленій проблематіці не одповідало наповно пожадавкам практикы.

Понятя релеванности напрямія окремых шпеціфічных цілей актуалізачного освітнього програму Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ рефлектоване ословленыма респондентами є жрідлом явного образу о їх выповніню. На основі одповідей на вопросы баданя В1₁ – В1₁₀ сьме сконціповали згорнюючу таблічку ч. 12, котра є зарівно якбы назорнов аналізов комплексной уровни выповніня цілей предметного актуалізачного програму.

Вопросы В1 ₁₋₁₀ :		
Одповідь респондента	Число одповідей	Процентуальный поділ одповідей
Гей	479	76,03 %
Часточно	142	22,54 %
Ні	9	1,43 %
Число респондентів	63	100 %

Таблічка ч. 12 – Аналіза і осуджіння вопросів В1₁₋₁₀
Жрідло: приватне оформлїня

У вопросах В1₁ – В1₁₀ евідуєме ведно 479 позітивных одповідей респондентів (76,03 % з одповідаючіх) а навыше 142 респондентів (22,54 % з одповідаючіх) із вшыткыма уведженыма одповідями были соглас-

ны часточно. З цілого множества поглядів евідуеме в спомянутых і близше пописаных вопросах баданя лем 9 негативных пропозицій, што поважуеме за дуже позитивне. На основі баданя конштатуеме общу спойность із замірянём і конціпованём цілей при творіню актуалізацного освітнёго програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*, презентованов уривнёв їх выповніня і зарівно і одповідями учітелів, котры можуть свій професійный розвиток напрямити на конкретны пріоріты в будучности. Тоты сьме формуловали постуно в контексті выслідків в окремых областях баданя **V1₁ – V1₁₀**.

Вопрос **V1₁₁** в дотазнику баданя був заміряный на подробнішу аналізу здобытых компетенцій в окремых областях едукації Русинів на Словенську, котры были закомпонованы в темах окремых модулів актуалізацного освітнёго програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*. На уведжений вопрос могло вшыткых 63 респондентів одповідати означінем бівшого чісла можностей. Доведна так респонденты вызначіли комбінації 355 розлічных одповідей. Назорный перегляд выслідків баданя презентуеме в таблічці ч. 13.

Чісло одповіді (скр. О)	В яких конкретных областях сьте в рамках окремых модулів актуалізацного освітнёго програму <i>Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ</i> здобыли?	Чісло одповідей	Процентуалный поділ одповідей	Процентуалный поділ одповідей подля респондентів
01	познаваня актуалной сітуації односно навчаня русиньского языка на ОШ і СШ в СР	54	15,22 %	85,71 %
02	розсяг і заміряня навчаня русиньского языка на ОШ і СШ в СР	50	14,08 %	79,37 %
03	творіня школьского освітнёго програму в предметі русиньский язык і література	34	9,57 %	53,97 %
04	актуалізації знань о языковій сістемі русиньского языка в контексті змін правопису	26	7,32 %	41,27 %
05	вгодных і актуалных концепцій навчаня русиньского языка	32	9,02 %	50,79 %
06	аплікації вгодных іновативных метод в навчаню русиньского языка і літературы	44	12,39 %	69,84 %
07	хоснованя ІКТ технологій на лекціях русиньского языка і літературы	24	6,77 %	38,10 %
08	хоснованя русиньской літературы в навчаню русиньского языка на ОШ і СШ	41	11,55 %	65,08 %
09	актуалізації знань із історії Русинів	50	14,08 %	79,37 %
01-09	Ведно вшыткых вызначеных одповідей:	355	100 %	
	Ведно одповідаючіх респондентів:	63		100 %

Таблічка ч. 13 – Аналіза компетенцій здобытых в рамках окремых областей і заміряннь модулів актуалізацного освітнёго програму *Rusínsky jazyka a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*. Жрідло: пріватне оформлїня

На основі баданя можеме сконштатовати, же аж 54 респондентів (85,71 % з одповідаючіх, одповідь репрезентуе 15,22 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) декларовало найвеце здобытых компетенцій в области познаваня актуалной сітуації односно навчаня русиньского языка на ОШ і СШ в СР. 50 респондентів (79,37 % з одповідаючіх, дві одповіді репрезентують по 14,08 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) увело, же множество компетенцій набыли в областях розсягу і заміряня навчаня русиньского языка на ОШ і СШ в СР і актуалізації знань із історії Русинів. 44 респондентів (69,84 % з одповідаючіх, одповідь репрезентуе 15,22 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) увело як хосенну область аплікації вгодных іновативных метод в навчаню русиньского языка і літературы, 41 респондентів (65,08 % з одповідаючіх, одповідь репрезентуе 11,55 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) увело область хоснованя русиньской літературы в навчаню русиньского языка на ОШ і СШ, 34 респондентів (53,97 % з одповідаючіх, одповідь репрезентуе 9,57 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) декларовало релевантность области творіня школьского освітнёго програму в предметі русиньский язык

і література, 32 респондентів (50,79 % з одповідаючіх, одповідь репрезентуе 9,02 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) вызначіло область вгодных і актуалных концепцій навчаня русиньского языка, 26 респондентів (41,27 % з одповідаючіх, одповідь репрезентуе 7,32 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) увело область актуалізації знань о языковій сістемі русиньского языка в контексті змін правопису а наконець 24 респондентів (38,10 % з одповідаючіх, одповідь репрезентуе 6,77 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) декларовало здобытя компетенцій в области хоснованя ІКТ технологій на лекціях русиньского языка і літературы. Кедь бы сьме брали до увагы процентуалну міру одповідей подля окремых респондентів, дошли бы сьме к результату, же комплексна уривень здобытых компетенцій у вшыткых слідованых і декларованых областях є в середнім 62,61 %. Уведжены выслідкы нам евокують потребу в будучности ся задумати над пріорітов окремых уж імплементованых областей і заміряннь модулів і орьентовати їх потребам актуалным. Конціпованя актуалізацного освітнёго програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* ся не закладало на нияких дотогды реалізованых практичных мірятелных аналізах і скушеностях

з практики, зато можуть праві результати в тім впроці баданя суматівно напрямити пріоріты, выбер і штілізацію окремых конкретных тем про далшы освітні актівіты МПЦ з тематиков навчання русиньского языка і розлічных русиньских реалій.

Вопрос **В1**₁₂ в дотазнику баданя была заміряна на подробнішу аналізу поглядів респондентів в одноші-

ню к розсягу здобытых компетенцій через актуалізачный програм *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*. На уведжений вопрос могло вшыткых 63 респондентів одповідати вызначінем бівшого числа одповідей. Доведна так респонденты вызначіли 120 розлічных одповідей. Назорный перегляд выслідків баданя презентуеме в таблічці ч. 14.

Число одповіді (скр. О)	Якый є подля Вашого погляду розсяг компетенцій здобытых через актуалізачный освітній програм <i>Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ</i> ? Одповідь респондента: <i>Розсяг здобытых компетенцій є подля мого погляду є...</i>	Число одповідей	Процентуалный поділ одповідей	Процентуалный поділ одповідей подля респондентів
01	достаточным жрідлом інформацій про основну орьєнтацію в проблематіці навчання русиньского языка і літературы про некваліфікованых учітелів	35	29,17 %	55,56 %
02	вгодным жрідлом інформацій про основну орьєнтацію в проблематіці навчання русиньского языка і літературы про некваліфікованых учітелів	27	22,50 %	42,86 %
03	недостаточным жрідлом інформацій про основну орьєнтацію в проблематіці навчання русиньского языка і літературы про некваліфікованых учітелів	3	2,50 %	4,76 %
04	достаточным жрідлом інформацій про основну орьєнтацію в проблематіці навчання русиньского языка і літературы про учітелів того предмету із практики	37	30,83 %	58,76 %
05	комплексным жрідлом знань о актуалній сітуації в навчаню русиньского языка на ОШ і СШ	18	15,00 %	28,57 %
06	недостаточным жрідлом інформацій про основне зорьєнтованя ся в проблематіці навчання русиньского языка і літературы	0	0,00 %	0,00 %
01-06	Ведно вшыткых вызначеных одповідей:	120	100 %	
	Ведно одповідаючіх респондентів:	63		100 %

Таблічка ч. 14 – Аналіза погляду респондентів на розсяг компетенцій здобытых через актуалізачный освітній програм *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*. Жрідло: пріватне оформліня

37 респондентів (58,76 % з одповідаючіх, одповідь репрезентує 30,83 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) розсяг здобытых компетенцій поважовали за достаточне жрідло інформацій про основну орьєнтацію в проблематіці навчання русиньского языка і літературы про учітелів того предмету із практики. 35 респондентів (55,56 % з одповідаючіх, одповідь репрезентує 29,17 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) розсяг здобытых компетенцій поважовали за достаточне жрідло інформацій про основну орьєнтацію в проблематіці навчання русиньского языка і літературы про некваліфікованых учітелів. 27 респондентів (42,86 % з одповідаючіх, одповідь репрезентує 22,50 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) презентовало погляд, же розсяг здобытых компетенцій поважує за вгодне жрідло інформацій на основну орьєнтацію в проблематіці навчання русиньского языка і літературы про некваліфікованых учітелів. Лем 18 респондентів (28,57 % з одповідаючіх, одповідь репрезентує 15,00 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) акцептовали аналізований освітній програм за комплексне жрідло знань о актуалній сітуації в навчаню русиньского языка на ОШ і СШ. Дуже позітівным є результат баданя, же лем трєми респонденты (4,76 % з одповідаю-

чіх, одповідь репрезентує 2,50 % процентуалного поділу вшыткых вызначеных одповідей) поважовали заділіня і розсяг тем програму а так само і обсягове напрямія модулів програму за недостаточне жрідло інформацій на основну орьєнтацію в проблематіці навчання русиньского языка і літературы про некваліфікованых учітелів. Навыше ніхто із респондентів не задекларовав, же слідований освітній програм є недостаточным жрідлом інформацій на основне зорьєнтованя ся в проблематіці навчання русиньского языка і літературы. Ай кедь уведжены формулації в окремых понуканых одповідях могли быти до істой міры поважованы за сугестівны, нашым главным намірінєм было істым легітімным способом квантіфіковано выфільтровати множество в першім ряді негатівных поглядів респондентів в одношіню ку темі. Конштатуеме, же на основі выслідків баданя они были ідентіфікованы лем в мінімалній мірі.

Вопрос **В1**₁₃ був орьєнтований на квазі згорнючу аналізу цілой підобласти 1 в одношіню к заміряню і обсягу тем комплексной уровни актуалізачного освітнього програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*. Респонденты собі в тім впроці могли зволити лем єдну із нуканых одповідей. Назорный перегляд выслідків баданя презентуеме в таблічці ч. 15.

Число одповідей (скр. О)	Як бы сьте доповнили уведжене тверджіня? Одповідь респондента: <i>Обсягы тем актуалізацного освітнёго програму Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ мені в общім понукнув перегляд проблематіки едукації дітей і школярів русиньской народностной меншыны на Словакії...</i>	Число одповідей	Процентуальный поділ одповідей
01	ніякий перегляд (не набыв/-ла єм ніякы компетенції)	0	0,00 %
02	мінімальный перегляд (набыв/-ла єм компетенції в мінімальной мірі)	1	1,58 %
03	общій перегляд (набыв/-ла єм компетенції общого характеру, знам ся в проблематіці активно орьєнтовати)	52	82,55 %
04	комплексный перегляд (єм пересвідченый/-а, же єм набыв/набыла компетенції комплексного характеру і знам ся в проблематіці зарівно комплексно орьєнтовати)	10	15,87 %
01-04	Вєдно вшыткых вызначеных одповідей:	63	100 %

Таблічка ч. 15 – Аналіза поглядів респондентів в одношіню к заміряню і обсягу тем комплексной уровни актуалізацного програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*. Жрідло: приватне оформлїня

На основі вислїдків баданя можемо спокійно конштатовати, же аж 52 респондентів (82,55 % з одповідаючіх) увело, же в рамках заміряня і зволєных тем актуалізацного програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* набыли компетенції общого характеру, котры про них были средством активной орьєнтації в проблематіці. Наслїдно 10 респондентів (15,87 % з одповідаючіх) декларовало доконця комплексный перегляд а єден респондент (1,58 % з одповідаючіх) увів, же в баданій проблематіці набыл єм мінімальный перегляд. Таксамо і з того погляду можемо із потїшінєм конштатовати, же цілі, темы і модулы предметного актуалізацного освітнёго програму были по конфронтації із вислїдками баданя наставлены вгодно. В будучности прото одпоручає явно ся задумати єм над релевантностєв дакількых конкретных тем, котры єме уж высше презентова-ли при іншых вопросах баданя. При аналітичных результатах в рамках того конкретного вопроса баданя ся нам тоты явы ціклїчно потверджують, єм якбы

під інакшым углом погляду, під маркантнов міров комплексности.

Вислїдки баданя в підобласти 2 – Аналіза уровни аплікації здобытых компетенцій в практиці

Дуже важне є задумати ся і над уровнєв здобытых компетенцій із окремых освітніх активіт в рамках актуалізацного програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* в одношіню ку їх можнім вихоснованю про навчалну практику. З того доводу єме рішыли сконціповати і понукнути респондентам вопрос баданя **B₂** в передложенім дотазнику баданя. Мали єме на думі адресно аналізувати уровень імплементації здобытых компетенцій в індивідуальной педагогічній практиці заінтересованых респондентів. На споминаний вопрос могли респонденты одповідати у формі бівшого числа можностей, доведна їх в одношіню ку вопросу задекларовали аж 73. Назорный перегляд вислїдків баданя презентуєме в таблічці ч. 16.

Число одповідей (скр. О)	Здобыты компетенції в рамках актуалізацного освітнёго програму <i>Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ</i> у своїй педагогічній практиці... Одповідь респондента:	Число одповідей	Процентуальный поділ одповідей	Процентуальный поділ одповідей респондентів
01	активно хосную на лекціях русиньского языка і літературы	18	24,66 %	28,57 %
02	аплікую єм сімболїчно на лекціях русиньского языка і літературы	2	2,74 %	3,17 %
03	активно аплікую інтердісціплїнарно на інакшых предметах, котры выучую	32	43,84 %	50,79 %
04	аплікую інтердісціплїнарно єм сімболїчно на інакшых предметах, котры выучую	20	27,39 %	31,75 %
05	не аплікую.	1	1,37 %	1,59 %
01-04	Вєдно вшыткых вызначеных одповідей:	73	100 %	
	Вєдно одповідаючіх респондентів:	63		100 %

Таблічка ч. 6 – Аналіза уровни імплементації здобытых компетенцій в індивідуальной педагогічній практиці респондентів в одношіню к актуалізацному освітнёму програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ*.

Жрідло: приватне оформлїня

З баданя ся дізнаваме, же 32 респондентів (50,79 % з відповідаючих, відповідь репрезентує 43,84 % процентуального поділу вшиткых визначеных одповідей) здобыты компетенції активно аплікують інтердисциплінарно на інакшых предметах, котры выучують. 20 респондентів (31,75 % з відповідаючих, відповідь репрезентує 27,39 процентуального поділу вшиткых визначеных одповідей) увело, же здобыты компетенції аплікують інтердисциплінарно лем сімболічно на інакшых предметах, котры выучують. 18 респондентів (28,57 % з відповідаючих, відповідь репрезентує 24,66 % процентуального поділу вшиткых визначеных одповідей) активно хоснують на лекціях русиньского языка і літературы. Ноконець двоє респонденты увели, же набыты компетенції аплікують на лекціях русиньского языка і літературы лем сімболічно. Зась дуже позітивно оцінюєме факт, же лем єден респондент (1,59 % з відповідаючих, відповідь репрезентує 1,37 % процентуального поділу вшиткых визначеных одповідей) увів, же набыты компетенції не аплікуює.

Главне заміряня актуалізацного освітнёго програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* было в тім, жебы ся учителям русиньского языка і літературы в практиці, но зарівно і учителям на школах, де ся русиньский язык учить будьяков формов, понукла можливість здобыти релевантны компетенції з области розлічных шпеціфік тогочасной едукації Русинів на Словакії. Одповідно можеме конштатовати, же ся нам подарило, о чім свідчать многы позітивны резултаты в аналізі презентованой в рамках вопросу баданя **B2₁**, в передложенім дотазнику баданя.

Є дуже важне ся задумати і над міров іновачії, котру репрезентують набыты компетенції респондентів в їх індивідуалній навчалній практиці. Прото сьме рішыли формуловати вопрос **B2₂** в дотазнику баданя, причім респонденты собі могли зволити лем єдну із передложених пропозицій. Назорный перегляд выслідків баданя презентуєме в таблічці ч. 17.

Число одповідей (скр. О)	Вопрос B2₂: <i>До какой міры актуалізацный освітній програм Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ припоміг ку аплікації новых знань в навчаню предмету русиньский язык і література і далшых розлічных русиньских реалій імплементованых інтердисциплінарно у Вами рядженім навчалнім процесі?</i> Одповідь респондента:	Число одповідей	Процентуальный поділ одповідей
01	здобыты актуалізації знань аплікую справила все	11	17,46 %
02	здобыты актуалізації знань аплікую в рамках навчаня у великій мірі	33	52,38 %
03	здобыты актуалізації знань аплікую в рамках навчаня в малій мірі	16	25,40 %
04	здобыты актуалізації знань в рамках навчаня не аплікую	3	4,76 %
01-04	Вєдно відповідаючих респондентів:	63	100 %

Таблічка ч. 17 – Аналіза аплікації знань в навчаню предмету русиньский язык і література і далшых розлічных русиньских реалій імплементованых інтердисциплінарно в навчалнім процесі рядженім респондентами. Жрідло: приватне оформлїня

Ай на основі выслідків в тім вопросі баданя **B2₂** можеме сконштатовати істу міру спокойности. Спомеджі штирєх понуканых одповідей в семантичных інтенціях выражених істыма релевантныма формулаціями (справила все – у великій мірі – в малій мірі – ні) іншпировало респондентів к слідуочім одповідям. 33 респондентів (52 % з відповідаючих) декларовало здобыты актуалізації знань і їх аплікацію в рамках навчаня у великій мірі. 16 респондентів (25,40 % з відповідаючих) увело, же здобыты істы актуалізації знань і аплікують їх в рамках індивідуальной едукачнющей практики в малій мірі. Но 11 респондентів (17,46 % з відповідаючих) декларовало, же здобыты знаня аплікують в рамках навчаня справила все. Наконець лем двоими респонденты (4,76 % з відповідаючих) конштатовали, же на жаль здобыты компетенції в рамках своєї навчалной практики не аплікують. Выслідкы баданя в рамках другой підобласти суть тоды дуже позітивны і доказують релевантность актуалізацного освітнёго програму *Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na ZŠ a SŠ* в

практиці а зарівно потверджують інтерес педагогічных заместнанців о штудії проблематікы едукації Русинів Словакії в уведженій формі.

Зреалізована і презентована аналіза в тій штудії наістно послужить як вгодна іншпірація про далше будованя професійного розвитку учителів русиньского языка і літературы. В будучности, віриме, выслідкы баданя той комплексной аналізы будуть жрідлом іншпірації про актуалізацію і модіфікацію модулів і окремых тем едукачнних активіт МПЦ.

Summary: *The paper focuses on the analysis of level of acquired competencies of pedagogical staff and their application in practice in relation to the scope and content of the offer of update educational programs from Ruthenian language and literature and on particular suggestions to improve the offer of educational activities of MPC.*

ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2020 ч. 6

Дорогы чітателі,

кедь єм перед пару роками зачав приправлєвати літературну рубріку Поздравлєня Русинів, іщі перед першым чіслом єм вирішив, же про чітателїв часопису Русин vznikне простор, де ся мож прімарно стрічати зо сучаснов русиньсков літературов. Ці уж іде о выданы тексты скушєных писателїв або першы творы надійных авторів із Літературного конкурзу Марії Мальцовской, скоро все ся снажу приправити інтерєсный розлічножанровый і розлічнотематічний мікс, котрый презентує можности русиньской літературы.

Тєперішнє Поздравлєня Русинів є з прічыны списованя жытелїв Словєньской републікы в році 2021 вынятково тематічне а замірює ся на патріотічну літературу, з котров презентуєме творчость **Миколая Ксеняка, Штефана Смолея і Меланії Германовой**. З народнобудительсков тематіков ся ту находят і курты, но трєфны віршыкы **Марії Гіровой, Гєлены Гіцовой-Міцовчіной а таксамо Мілана Гає**.

Жывот народностной меншыны не є найлєгшый, проти асімілачным впливом ся боює тяжко, молодшы генєрації уж актівно не бісідують по русиньскы, а много раз стачіть лєм то, же людє одхаджають за роботов до загранича, выдкы ся не вертають... а русиньскы села так помалы і потихы вымерають.

Маю надію, же в шєстім тогорочнім Поздравлєню Русинів є літературна творчость, котра ся дотулить сєрдця каждого Русина, же Вам припомяне Ваше коріня і родаків, народность і язык. А в дєнь, коли будє трєба одповісти, якой сьтє народности, будєте одвідати словами Александра Духновіча: „Я Русинъ былъ, єсмъ, и буду!“

Мгр. Міхал ПАВЛІЧ, ПгД., Центер языків і культур народностных меншын – Інштїтут русиньского языка і культуры ПУ

Мілан ГАЙ

Якый іщі віршик

Якый іщі віршик
мам я написати,
родне моє село
як тя мам вызнати?

Лєм в добрім споминам
на зажыткы свої,
коли іщі жыли
і родічі мої.

Розквітнуты луку,
поораны поля,
шырочєзны лісы
то потїха моя.

Ай мої предковє
ту оддавна жыли,
мали тяжкый жывот,
але пережыли.

Свій край родный не мож
за другый мінити,
зато із родинов
ту єм остав жыти.

Любви учу діти
до краю родного,
няй собі го важать
і жыють про нєго!

Гєлена ГІЦОВА-МІЦОВЧІНОВА

Слово родне нігда не забудуть

Сидить наша родинонька
з дїтми коло стола
потїшена, же у селї
є русиньска школа.

Жє за словом материньскым
не мусять плакати,
можуть в школї родне слово
школярї чітати.

Співаночков та і стишком
ославляти будуть,
тадь Русины слово родне
нігда не забудуть.

Зобуджений Русин

Повіли родічі
малєнькій дїтинї,
же приймуть днєсь гостя
у своїй родинї.

Жыє в Братїславі
хлопець спід Бєскіда,
забыв, похаб, же мать
в Рокытовї дїда.

Повіджте, людковє,
чія же то вина,
не знать яка властна
є єго родина.

Жыє у розкошу,
не зазнавать бїду,
забыв материньску
русиньску бісїду.

Мать уж, забытливый
воргы обдулены
та і ёго слова
в речі помылены.

А може і бабка
од ганьбы є бліда,
же зрадив родину
Русин спід Бескіда.

Спамятай ся уйку,
рекла му дітина,
вірь, твоя і моя
русиньска родина.

При одході наш гость
сестреніці каже,
же ся ёго язык
од днеська розвяже.

Зобуджений Русин
признав на гостині,
запишу ся з дітми
к русиньській родині.

Марія ГІРОВА

Треба памятати

Кобы ся Духновіч
з вічности пробудив,
не вірив бы очам,
як ся тот світ змінив.

Може, бы го сердце
найвеце боліло,
же наших Русинів
так мало зістало.

І тоты, што были,
світом ся розышли,
многы, што зістали,
родного ся здали.

Ани тій бісіді
бы не порозумів,
не в такім языку
своіх братів учів.

І в модернім світї
треба знати жыти,
але од родного
не треба втікати.

Бо кедь мы свій родный
корінь зневажимо,
у великім світї
никым не будеме.

Зато в своїм сердці
треба памятати,
же нам жылот дала
лем русиньска мати.

Штефан СМОЛЕЙ

Не ганьб ся, Русине!

Молитва Русинів

Прошу Тебе, Боже,
Молю ся ку Тобі,
За любов ку ближнім,
І самым ку собі.
Охраняй наш народ
Од вшыткого злого,
І нам дай, як другим,
Жывота ліпшого.

Буде меджі людми
Спокій і злагода,
Будуть видны крокы
Нашого народа.
Няй наш народ росте,
В нїм і ёго віра,
Няй міцніє ёго
Гордость, дух і сила.

Дай нам, Боже, щастя
На нашій дорозі,
Няй нихто не стоїть
На нашім порозі
Жебы нам забранив
Слова говорити,
Писати, читати
І тебе молити.

Няй жыє народ наш
Як другы народы,
Без духовной жажды,
Без жажды слободы.
З другыма народми
В мірі і злагоді,
Няй наш народ жыє
В любви і погоді.

Кебы-м ся не ганьбив

Кебы-м ся не ганьбив,
Быв бы єм Русином,
Бо мій отець Русин,
А я ёго сыном.

Але кедь я жыю
Меджі Мадярами,
Як мі говорити
Нашыма словами.

Кедь бы ся із мене
Мадяре смяли,
Исто бы на мене
Палцём вказовали.

Мушу говорити
Як Мадяр говорить,
Хоць ня дакус зато
Моє сердце болить.

Жыю з Мадярами,
Нашто вымышляти?
Ліпше ся Мадяром
Дати написати.

Мадярьску бісїду
Даяк ся научу,
Хоць ся при учїню
Дакус і помучу.

Велё з наших людей
Так собі думаютъ,
Так роблятъ, хоць ся з них
Другы высмівають.

Хто любить свій народ
Таке штось не зробіть,
В якій скорї ходив
В такій дале ходить.

Де жыє, няй жыє,
Своє не забуде,
Якым ся народив,
Аж до смерти буде.

Видить коло себе,
Не заперать очі.
Чом Русин іншакый?
Як ёму помочі?

Кедь єм быв Русином,
Русином все буду,

На свій властний народ
Нігда не забуду.

Сліды наших предків

Ходиме, блудиме
Слідами наших предків.

Хоць они нас не знали,
Мы ся їм можеме
Холем поклонити.
Бодай уж лем за то,
же сміло можеме
їх слідами ходити.

Велика то шкода,
Же велё з нас уже
Тоты сліды предів
Не хоче находити.
Про многих з нас легше
На вшытко своє забыти.

Миколай КСЕНЯК

Формованя русиньской ідентіты

Фенікс

Як земля довгов сухотов
Высушена
Є вздовж і поперек попукана,
Доглубока,
Же аж студні
Воду страчають.
Так знивовчону нашу душу,
Сердце высилене
Нараз пополивала
Жыва вода-надія
Із властного жрідла.
Тов водов ся стала
Свічкова братіславска
Маніфестація
І пражска штудентьска
Демонстрація.
І жадали обновліня
Слободы, правды.
Они нас з оморочіня
Перебрали,
Они підлизам владным
Сторгли паньску
Фалошну маску.
І в русиньській сполочности
Ся живот оголосив:
Розозвучали ся
фолклорны колектівы,
Під шефредакторством
Александра Зозуляка
І редакторкы
Марії Мальцовской
І Анны Кузмяковой
Друкують „Русина“
І „Народны новинкы“,
Перспективно думуючі
Александр Франко
і Михал Бицко

Зоставили і дали урядно
Схвалити Становы
Русиньской оброды
Словеньска (РОС).
Сейм під веджінём
Василя Турка-Гетеша
Схвалив Декларацію РОС
І могли Русины
Офіціально
Розвивати активіты.
Уж першы крокы
Русиньской оброды
Нежычливців нагнівали,
Аж пясти затинали,
Же їх драконьскы законы
Русинам
Сумліня не заглушыли,
Же мы,
Як мітологічний фенікс
Встали спід намулу і тернин,
Же наше жрідло
Спід брыл і спереплітаных
корчів
Вытїкать,
І є чісте,
І одражать небо синє.
Нежычливці домашні
Днешні і вчерашні
Ся на нас назлостили,
Кедь ся лінгвістам
Панькови, Ябурови,
Плішковій і Гирякови
І далшым языковым активістам
Подарило кодифіковати
Русиньскый язык.
Доказало їх то назлостити,
Бо кодифікація їм
Вырвала з рук тромфы
Проти признаню
Повной нашой ідентіты.
Далше есо їм выторгли
Нашы отці духовны
Франтішек Крайняк, Ясик,

Поповець...
Кедь красно, поготово
Переложыли Боже слово
До русиньского языка.
Любителі Талії аплодовали,
Кедь Український народный
театер
Під руководством Сисака –
Переменовали
На Театер Александра
Духновіча.
Одтогды ся позерателям
Приговаряють зрозуміло
І Йонаш Заборьскый, і Шекспір,
І Голдоні, І Салтыков-Щедрин...
Позицію оброджіня
І кодифікованого языка
Спевняли
Плоды творчости членів
Сполку русиньскый писателів
Лавреатів Премії
Александра Духновіча
За русиньску літературу
Штефана Сухого, Мальцовской,
Ксеняка, Харитуна,
Шандаловой, Смолея,
Премії, котру фінанцує
Філантром Штефан Чапа.
Нелем дома, главно в чуждїні
Повзнесе нас і ободрить
Учуте родне слово
На волнах Патрії, Регіны,
Ободряють співы, радіоновини.
Ідентіту і свідомость
Нам посилюють
І славу історії голосять
Цінны памятки предків
З дерева, дроту, бляхы,
Выробкы ткани на кроснах,
Вышыты зручныма руками,
І нашы звыкы, співы, танці,
Фантазійны образы природы,
Богослужебны книжки, іконы,

Репліки дерев'яних храмів...
 Надхніня оброджіння
 переживає
 Нелем мы, домашні,
 Но і Чехы, Німці, Албанці,
 Гості із Канады, Кубанці...
 В Музею русиньской културы,
 Котрый дірігує Ольга Глосікова.
 Ку успішным обродным
 Плодам належать далшы
 Здружіння, організації,
 Суть то амбіціозны,
 перспективны
 Молоды Русины,
 Творивы, неунавны члены
 Здружіння інтелігенції Русинів.
 Ку ним законно вчленіме
 Нам добрі знамы
 Фолклорны колектівы
 ПУЛС, Кандрачовців, Барвінок,
 Кычеру, Маковіцю, Квіток...
 І много далшых
 В селах, містечках, школах.
 Ці спомянуте не доказ,
 Не сила жывота,
 Котра ся по заложіню
 РОС
 Воплотила?
 Ці то не доказ
 Тісячрочного нашого
 Ёствованя?
 Одповідам без ваганя:
 Русиньске обдоржіння
 То яв – не нагодный,
 То є яв – законный,
 Є то сила невычерпна,
 Певна.
 Є певна лем кедь
 Вылічіме дві нашы
 Ахіловы пята.
 Каждый културный народ
 Присвячує тырвало
 Позорность молодому
 поколіню,
 Главно школї.
 Мы при нашім возроджіню
 Съме школу явно підцінили
 І теперь перед собов маме
 Жалостны наслідкы, скламаня.
 Скламаня. Є то наша чорна
 Небезпечна хмара.
 Ніт? А ці не вымерають
 Нашы села?
 Не суть нашы

Школы порожні?
 Без школы
 Де вырасте наш одборник,
 Наш репрезентант народа?
 Без школы
 Хто і де сформує
 Нашого патріота
 Юрісту – обгайцю народа,
 Писателя, композітора,
 Котрому в жылах колує
 Кров предків,
 Котрого сердце мать
 Наш пулз,
 Котрый є способный учути
 Голос наших душ?
 Без школы нам грозить
 Заник!
 Опамятайме ся, функціонарі,
 Родічі, учітелі, отці духовны...
 Згынеме без школы.
 І який бы змысел мало
 Оброджіння,
 Кебы съме не мали наслідників,
 Кебы съме не мали
 Кому одовздати штафету
 Александра Духновіча,
 Кебы съме были
 Без крыл розлету?
 Но посмілюють ня
 Послідны skutky
 Дакотрых організацій –
 Они чорну хмару
 Так надійно рвуть, торгають,
 Же уж ся обявило –
 Здасть ся мі –
 На нашім небі світло:
 Попри Русиньской оброді
 Бурян зо занедбаной нивы
 торгать
 Любляче сердце пані
 Кралёвой
 „Колыска-Колысочка,
 І оптімістичный замір
 Округлого стола Русинів
 Словеньска (ОСРС).
 Ту, під шефством
 Александра Дулебы
 І юрісты Андрія Лігы
 Быв схвалений
 „Програм розвитку
 русиньской народностной
 меншыны.“
 Так ся мі то рісує,
 Так послідні місяці

доказують,
 Же попри РОС
 До процесу оброджіння
 Ся запрягли далшы дві
 Актівны, сімпатичны силы.
 Посилена єднота –
 То вылічена наша
 Друга Ахілова пята.
 Значіть, же стоїме
 На певных, здоровых
 Ногах.

Русиньска тройка

Так бы нам возникла
 Сімболічна
 Русиньска тройка.
 Она, кедь буде єднотна,
 Докаже чуда, докаже много,
 Докаже заложыти
 Нелем школы,
 Но і выдобыти
 І так довго слюбований (!)
 „Закон о народностных
 меншынах.“
 То бы было
 Про нашу народность
 Достойне завершіня
 Формованя ідентіты –
 Были бы то жнива
 Тісячрочной намагы
 Будительской дружыны,
 Были бы то богаты,
 Заслужены дожінкы,
 Овінчаны златом.
 Дожыч нам, Боже,
 Нам, Русинам,
 Своє благословлїня
 На далшу довгу путь
 Повну прекажок,
 Дожыч нам дость сил,
 Взаємне порозумлїня,
 Розуму і оптімізму,
 Нам і нашым сприяженным
 супутникам.

 Позн. редакції: В добі виданя книжки,
 в році 2016, то была Ольга Глосікова,
 в сучасности веде Музей русиньской
 културы Люба Кралёва.

(Миколай Ксеняк: *Формованя
 русиньской ідентіты, Пряшів:
 Академія русиньской културы в СР,
 2016, ISBN 978-80-89798-03-2, с.
 39-46*)

Меланія ГЕРМАНОВА**Смутне і веселе****Балада о речі**

Повідж, реч, чом єсь міла?
Бо мнов мама говорила,
Вчіла і вас говорити,
Зато міла, любы діти.

Співаночки вам співала,
А нима вас научала
Хліб насущный заробляти
Свій род в почливости мати.

Приповідкы повідала,
Жебы вас позаспавала.
Родне слово бы ся сніло,
А рано вас збудило.

Што вам мама одказала,
Кедь ся од вас одберала?
Буду з неба слідовати,
Як будете наживати.

Заповідь ей послушайте,
Нігда ей не забувайте:
„Кедь родну реч потупите
Та забуду на вас, діти“.

Тай одышли родны діти
Розлетіли ся по світі,
Мамы заповідь забыли,
А родну реч потупили.

„Rozpravali“ і „ržikali“,
Але і „nemtudom“
А родну реч своєї мамы
Позабыли часом.

Так баладі ся скончіти?!
Материнське так зрадити?!
Та де мої заповіді?!
Пробудьте ся, любы діти!

Тота просьба к дітём з неба.
Лем ю выслухати треба
Не будь баладов, просьбонько,
Але роднов бісідоньков...

Смутна тота баладонька,
Вопіюща аж до неба

Просить діти їх мамонька:
„Своє забыти не треба!“

Што то за слово...

Звідуєш ся, дітино моя,
што то за слово Народ є?

Што то за слово?
Што то за язык?
Што то за бісіда
така є?

Ці маме поле, зелены луки?
Ці є то наше навсяк час?
Ці тота земля все поорана,
Што ю зве роднов каждый з нас?

Хочеш то знати і похопити,
Што то за язык, який то народ?
Уж, мої діти, час вам повісти –
Складать ся він із пятёх букв,
Поскладають ся, так, як і вашы,
Мена, меночка, дівка, сыночок –
Найкрасшы мена в світі тім.
Добрі слухайте, што повім:

Перша найвекша буква – Р,
Друга, што за нёв, то є – у,
Далша ся ку ній припоїть – с,
Предпоследня з них то є – и,
Завершує вшытко буква – н.

Сьте поскладали і роздумали,
Який великий змысел в тім?
Запамятайте, не забувайте,
Же то наш Народ зве ся ним.

А я – Русиночка

Же єм Русиночка,
Так мі каждый рече,
Я школярь-Русначок,
Ташка через плече.

До школы ходиме,
А добрі робиме –
Материнський язык
Скоро похопиме.

Хто нашы родічі?
Хто і мы, їх діти?
Честнішого роду
ніт у цілім світі.

Памнятайте, діти

За родне слово
цілый світ я дам,
бо оно мі міле.
Треба мерьковати,
жебы го зазнали
вшыткы аж і там,
де го іщі, вера
нігда не учули.

Плана была доба
Про ушыткых нас.
Нелем мы – Русины,
Но і наше слово
спало.
Але пробудили
сьме го вчас...
На наше сумління
штось нам
заклєпало.

Што повіло
тото слово нам?
А ці сьме го
справні похопили?
„Буду вірно
я служыти вам,
Вашы діти
бы мнов говорили.“

Родне слово – дідовизна.
Родне слово – то отчізна.
Родне слово – матерчіна.
Родне слово – дітовщіна.

Лем нам тоты слова
треба знотовати,
дітём роднов речов
у школі співати.

(Меланія Германова: **Смутне і веселе**, Пряшів: Академія русиньской културы в СР, 2020, ISBN 978-80-89798-20-9)

Дітём про радость і поучіня

Мамо, якої єм народности?

Же уж тому сімдесят років, як я мала три народности? Вера – уж... Рік по війні пришов до Выдрани мамин брат Михал з Чех. Пішов там по війні, але жена го охабила, і так жив самотній. А бывав у Газлові, окрес Хеб. Уж ся веце не оженив. Але діти барз любив, а мене – ани не гварю. Як ня відів бігати босу, пелехату, а суху як паліця, такой до мамы: – Ганько, твоя Марька як даяка петлёванка, а Меланка – як паліця, хочеш, жебы сухоты дістала? Ці ты не чуєш, кілько дітей вмерать на сухоты?! Пересвідчив маму, пооблікала ня до вігана, што пришов з „Унры“, обула до боканчат на босу ногу, бо жадны штуцкы сьме не мали, сплела мі волося до єдної косы, а на концю завязала ряндочку.

– Ганко, таке красне качуряве волося мать, а ты ю так чешеш, як стару бабу. Боже мілий, дівча як попочка а вызерать як дака бідачка, – не любило ся то Михалови.

– Ани на влак за ню ті не мам дати, – мама ня цілу обціловала, оплакала, дала до ряндочки свячену проскурку, перехрестила – і пішли сьме обоє з Богом.

– А здрава ся мі верний, чули сьме з двору мамине наріканя.

– А пиш, Меланё, крічав і сегінь нянько. З Лабірця іщі сьме пішли до Габуры розлучіти ся з бабов і дідом. Баба ся порядні потішыла, але і наплакала, спомнянула собі, як вуйко Михалко, кедь був малый хлопець, дайкав од них корунки на біцігель, бо барз мав залюбу в тых біціглєх і моторках. А як відів даке авто паньске іти по дразі, та за ним аж біг.

– Ты, Михалку, будеш мати не лем біцігель, але і мотор, бо ты ся тому розумиш а єсь шпоровливый, а моле, я іщі мам на шыї два молодшы біціглї, лем жебы-м їм до рота мала што дати. Няй ті Панбіг помагать, я ті давам наше родічовске благословліня, а ты собі помож розумом і честнов роботом. На тото собі баба вшитко поспоминала, кедь сьме ся пришли з нєв розлучіти. Обернула ся ку мі і повідать:

– Чехы дали твоєму уйкови і школу. Выучів ся, за кого то, Михалку?

– За автомеханіка, мамо, автомеханіка.

– А двараз до рока нам тото наше чеське ангеля пішле і даку корунку, та маме з дідом попри палцю, жебы іщі тых наймолодшых до світа спровадити. Сыну, але Меланочку дозерай, як око в голові, бо то моя потіха.

По розлучці з бабов і дідом сіли сьме на влак. Я ся на влаку везла першый раз. Везли сьме ся цілу ніч а рано сьме были у Празі. Лем вуйко вказав на надпис – бо я знала чітати лем руськы буквы. На полідне сьме были уж у Хебі, а о годину уж автобусом у Газлові.

Уйко там робив главного механіка у єднім меншім заводі – опрavlєвав нелем авта, але ай вшеліякы строї. Там му каждый гварив: Пане Міхал. Важыли сі го вшиткы, любыли го, а він їм одплачав дупловані. Кедь сьме пришли до Газлова, цілий день єм переспала. Пак ся мі дав уйко Михал наїсти вшеліякых доброт, вказав мі, як мам їсти з прїбором, а на другый день сьме мали іти до школы. У Выдрани повів моїй учительці, же я буду ходити до школы в Чехах, а так і было. Чеській учительці вшитко повысвіт-

ляв, як то зо мнов є. Я не розуміла, же што пресні ей говорив, бо я по чеськы не знала. Пані учителька высвітлила дітём, же я зо Словеньска, же не знам по чеськы, та жебы ня учіли бісїдовати і помагали мі в учіню. Она была бездітна пані, дас так стара, як моя мама. А барз любила дівчата. Мене сі такой облюбила, написала мі великыма буквама чеську азбуку, а уйко мі під них дописав руськы буквы. До тыждня єм їх знала чітати і писати.

Діти были ку мі барз мілы, такой єм собі нашла і камараткы. Але найвеце на ня были звездавы хлопці.

– Ты єсь з Руська, кедь по руськы бісїдуєш?

Одповідала-м лем єдным-двома словама.

– Гей, Русначка.

– Но та кедь єсь Русачка, та єсь была і в Москві?

– Гей, была.

– А Сталіна єсь тыж віділа?

– Гей віділа... Бог знать, хто був тот Сталін, але не хотїла-м зажыти смїх, та-м притаковала.

– Діти, она мать своє мено, так як і вы та і гварьте по мені.

– А яке маш мено, ты Русачко?

– Меланка.

– Таке мено... таке мено сьме не чули. Мела...

– Мелінка, діти, Мелінка – барз красне мено.

Та-м остала Мелінка. До місяця єм знала і чітати, і писати, діти ся чудовали, же Русачка ся так скоро научіла по чеськы. Учителька сі ня барз облюбила. Дала мі задарьмо вшиткы школьскы потребы, купила нову ташку, бісїдовала зо мнов і она, а дома і ей муж – жебы-м ся научіла по чеськы. Про свою веселу повагу сі ня облюбили вшиткы дівчата. Я їм співала „Ой ты, дівчино, з руського краю“, а они ня научіли вшиткы школьскы чеськы співанкы. А вера же на годині співу єм мусила співати сама, а пак мі вшиткы плескали. Ани гадкы мі не было за домом – каждый тыждень єм написала домів писмо, як мі наказовав нянько. А під сподом єм все написала по чеськы – „Nashledanov, Vaše Melanka“.

Од вуйка учителька знала, же у нас была война і великы бої. Мусила єм о тім порозповідати. Звездавы были найвеце хлопці, а як єм їм повіла, же Руси стрїляли з катюшы, та аж гыкали. Писала єм і бабі до Габуры. Написала єм і тото, же ведучій дав вуйкови старе авто, а він сі го оправив, та ходиме до Хебу на авті. А у Хебі были Габурчане, што там пішли по війні бывати, бо у нас была біда. Та там сьме до них ходили.

– Бабко моя злата, як сьте гварили уйкови, так ся і стало – мать нелем біцігель, але ай своє властне авто. Тото моє писмо прочітав і уйко, збыхнув, засміяв ся смутні і послав писмо з пару корунами до Габуры. За три місяці єм ся так научіла по чеськы, як бы-м ся там народила. Третю класу єм скончіла на самы єднічкы. Через вакації ня уйко повозив по цілім Газлові і до Хебу сьме пару раз пішли. Барз єм ся любила возити в авті. Сиділа єм коло уйка, а вшиткы діти мі завіділи. Уйко все як мыв учительчине авто, або дашто на нїм опрavlєвав, та нас обидві повозив на ей авті. То было красне авто, нове, красше як уйкове.

Ближыв ся август, а з ним і мій одход домів. Учителька мі

купила і новий куфрик на драгу. А куфрик, Боже мільй, замкла маленьким ключіком, жебы-м не віділа, што в нїм є. А я, як дітина, од зведавости єм ся аж трясла. Ключік мав уйко у своїм ташчати.

У учителькы єм была Словенка, бо-м была зо Словеньска, у дітей єм была Руска-Русачка, бо-м бісїдовала по руснацькы, аж мі з того самїй было чуднї.

– Міленько, приїдий на другый рік зась, я тя буду чека-ти, а напиш мі, яка была путь, як ся учїш у школі, а тыж о своїх родїчах, о Выдрани. Учителька уж од ня знала слово Выдрань і Лаборець, знала мєно моєй мамы, нянька, а як єм сіла до авта, та за мнов ряднї плакала. Плакали і дївчата, а хлопчиска мі кывали руками і крічали: „Zbohem, Rusačko, pŕijed!“

Плакала і я, махала-м руков, покля ся мі не стратили з оч.

Были то мої найкрасшы вакації – якбы нї, кєдь по тількых роках, по тількых животных перепутях сі іщі памнята-м на тото вшытко. Обїцяла єм вшыткым приїти і на другый рік, але...

Домів сьме пришли двадцятьшестого авґуста на автї. Каждый лем позерав, што за панове. Уйко побыв два днї у нас, пішов ку родїчїм до Габуры і одышов смутный-пресмутный.

– Меланє, ці іщі підеш, златко моє, на Чехы? Моє сердце чує якусь тяжобу, Бог знать што буде...

Постискав ня, обїцловав, штурич мі до кешенї дїтську піняженку повну пінязей і махнув руков з авта. Віділи сьме ся тогды остатнїй раз, з моїм златым уйком...

По нашому єм бісїдовати не забыла, але барз мі ішлов до бісїды чеськый язык. А як єм повіла, же Чехы мі гварили Мелїнка, та мі вшыткы дїти в Габури гварили: „Чеська Мелїнка.“ Дївчата барз любили слухати мої зажытки з Чех, але і завіділи, же-м была аж так далеко, а они іщі з Выдрани нїгде, лем раз в році на Русаля на Монастырю. А як віділи мої лахы, обув, пантликы... А іщі-м їх позвала домів, же їм вкажу куфрик, што мі дала канторка-учителька і піняженку од уйка. Читала єм їм по чеськы повіданя од учителькы, аж уста отваряли, як слухали. Моя найліпша камаратка Геленка мі повідала: „Меланє, ты знаш читати, писати і красно бісїдовати по чеськы, маш уж і друге мєно Мелїнка – но та ты єшь Чешка.“

– Но, но, учителька-канторка мі гварила, же-м Словенка, бо-м зо Словеньска. А як єм пришла на Чехы, а не знала-м по чеськы, лем по нашому, та мі хлопчиска гварили, же-м Русачка а ці-м віділа Сталїна. Знате што, я ся позвідую нашой учителькы, она знать найліпше, што і хто я властнї єм.

– Панї учителька, што я властнї єм, хто єм? Дївчата ся ня тото звїдують.

– Ты, Меланко, може хочеш знати, же якої єшь народности, гейже тото?

– Тото, тото хочу знати, ці-м Чешка, ці Словачка, ці Русначка.

– Знаш што, дївче, тото ті повість лем твоя мама.

Пїшла єм домів, але думала єм сі, же мама мі ніч не повість, бо она ани по словеньскы, ани по чеськы, ани по руськы не знала. А ани нїгде з Выдрани і з Габуры не была. Але я ся барз мылила.

– Мамо, учителька ся ня звїдовала, же якої я народности, бо дїти ся ня то звїдовали. Но та повідж мі, же якої я народности, зато, же знам бісїдовати і по чеськы, і по

словеньскы, і по нашому...

– Хоць бы-сь, дітино моя, бісїдовала і по німецькы, ты єшь – русиньской народности. Русины были мамины родїчі, Русинами суть дїдо і баба, Русины сьме мы – твої родїчі, Русинкы або Русначкы сьте і вы з Марьков. Моя мама, твоя габурьска баба Прокопчакова, ходила за Мадяр до мадярьской школы а учитель ю примусив поздравкати по мадярьскы, а не по руснацькы. А баба му на то: „Хоць бы сьте ся, пан учитель, аж і на голову поставили, я вам по мадярьскы не мутдовати не буду, бо я Русначка – камїнь, амін!“ Дїстала за то рядне не мутдованя – пять палїць на єдну руку, пять на другу, а ціле дополудне клячала на острїм дрынї. А моя баба за ню потїм три днї мали сидїти в басї-арештї. Але биров пішов за учителєм і одпросив трест, бо бабу знав. Веце баба до школы не пішла, але попадина дївка ю научїла підписати ся і прочїтати дакы главны слова, ай ю научїла раховати пінязї. Баба ходила до церкви прятати, та ю любила і попада і єй двї дївки. Молодша ю научїла помалы прочїтати, але вшытко то были буквы з руснацького Букваря. Но а я бы теперь мала забыти тоту бісїду, тото учїня? Нїгда... Та сі запамнятай покы будеш жыти, а і свої дїти так уч. – Ты єшь Русначка, розумиш, Меланє?

– Розумлю, так повім учительці перед цілов класов.

Тото єм у класї повіла. Хотїла-м тото повісти і своїм чеськым камараткам, бо в юну ня уйко хотїв зась взяти на Чехы.

Але уж єм тото нікому не повіла, бо 25. марця 1947-го року ведно з родїчами і молодшов сестров Марьков сьме ішли на Україну – до Руська.

А якої народности сьме были там – лем Бог мільй знать. Бісїдовали сьме, так як нас Панбїг научїв у Выдрани. Єдны Українці нам гварили, же сьме Чехы, а другы нас прозывали Гуцулы. Бо Чехы на Україні тыж бывали. Пришли там у 1916 році, а одходжали на Судеты – до Чех в часї, кєдь мы там пришли – у марцу 1947-го року. А они бісїдовали по чеськы, а не так, як мы. Та зато сьме были Гуцулы. Но а што єм ся там дізнала, то было слово Сталін.

Вернули сьме ся домів до своєй родной отчїзны – Чеськословеньска, аж по єго смерти. Він умер у 1953-тїм році, а мы пришли 25-го януаря 1955-го року. Уж мі было сімнадцять років і два місяці. На Чехы єм не забыла, але уж не было ку кому іти.

Якбы тоты слова дахто читав, наїсто бы ся ня позвідовав:

– А якої народности же єшь теперь?

– Та бы-м одповіла: При списованю я і ціла моя родина – дїти і внуци сьме сі дали написати – Народность – Русиньска. Ани бы-м не хотїла жыти, якбы-м скламала свїй род, свою реч і свою народность, бо тото найвекше богатство мі до колыскы і до перинкы дала моя мама – Анна Гулова, роджена Прокопчакова з Выдрани. А до такой родины єм ай вступила, як єм ся оддала – родина Германова была і є русиньска родина. Жыли у Америці а сестра і жые, але за тоты 64 рокы свїй родный язык не забыла, дїти і внучата го научїла. А в тїм є наша велика сила.

Лем жаль, же ся уж не мам кого позвідовати: „Памняташ, мамочко, як єм ся тя звїдовала, же якої я народности?“ Жаль, але живот є такый...

(Меланія Германова: Дїтєм про радость і поучїня, Праїшїв: Академія русиньской культуры в СР, 2015, ISBN 978-80-89798-01-8, с. 115-122)

Ціну Александра Павловича здобула „Серна в нераю“

У 2020-ім році в рамках Цін і премій словацького Літературного фонду (Literárny fond) за оригінальну творчість, фонд уділяв Ціну і премію Александра Павловича, котры належать русинській літературі. Оцінювали ся твори, котры вышли в роках 2018 і 2019.

Як інформовав Літературный фонд на своїм офіціалнім сайті, Ціну Александра Павловича за оригінальний твір в русиньскім языку здобула книжка **Даньєлы Капралёвой** з назвов «Серна в нераю», котра вышла у 2018-ім році, а выдало ей Обчаньске здружіння Колысочка.

В рамках Ціны, премію Александра Павловича здобув вже знамый русиньскый поет **Юрко Харитун** із зборником поезії під назвов «Моя тринадцята», котру выдала Академія Русиньской культуры в Словацькій республіці у 2019-ім році.

«Серна в нераю»

Даньєла Капралёва штудовала на Середній умельсько-промисловій школі в Кошіцях спеціалізацію фотографія, і на Універзиті Павла Йозефа Шафарика в Пряшові, на Катедрі витварной выховы.

Робила у Вігорлатьскім музею і у Вігорлатьскій бібліотеці в Гуменнім, Музею модерного уменя Енді

Варгола в Меджілабірцях і в каштелю в Снині. Моментално є кураторков Словацького народного музея – Музея русиньской культуры в Пряшові. Венує ся фотографії, музеоедукації, кураторству і поезії.

Зборник поезії «Серна в нераю» був ей поетичным дебютом. Находять ся в нім стихи по русиньскы і по словацькы. Штефан Сухый, русиньскый поет і писатель характеризовав зборник такыма словами:

„Зборник Даньєлы Капралёвой є компонованый як денниковый запис, в котрім безназвовы віршы не мають інтерпункцію, также каждый творик представлять якийсь отвореный выдых неспокойной, но о то чістотов ціннішой души, глядаючой ідеал людьской статочности, ай кедь го находить лем недостатчно в конзумнім світі. На першы погляд бы ся віділо, же тоту поезію творять незвычайны денниковы записы.

Читательске віджіня в тім припадї наводит к упроціню. Курте, но інтензівне вздыханя – то є бой души як о властну чістоту, так і о чістоту світа. Жывым ідеалом той чістоты духа є божскость, але не церьковна. Є то ідеал добра, справедливости і красоты, є то гляданя перспектivy віры на направу розціпленого сумліня модерного чоловіка.“

Ціны і Премії Александра Павловича

Літературный фонд уділює од року 2005 літературну Ціну Александра Павловича за найліпшы літературный твір написаный по русиньскы, а в рамках ціны А. Павловича ай премію Александра Павловича за переклад літературного твору зо словацького до русиньского языка (того року, вынятково, фонд уділив премію не за переклад, але за оригінальний твір в русиньскім языку – позн. М. П.). Ціны і премії Александра Павловича суть все уділяваны творам,

котры вышли в попередніх двох роках. Ціну і премію уділює выбор *Секції про оригінальну літературу* на пропозицію пороты.

Продовжений 7. літературный конкурз Марії Мальцовской

Дорогы читателі, ознамуєме Вам, же термін 7. рочника Літературного конкурзу Марії Мальцовской є продовжений до 31. януара 2021.

Сполук русиньскых писателів Словеньска у сполупраці з Академієв русиньской культуры в СР і Інштитутом русиньского языка і культуры Пряшівской універзиты в Пряшові выписує 7. рочник Літературного конкурзу Марії Мальцовской на найліпшы твори в области поезії, прозы, есеїв і драмы в літературнім русиньскім языку.

Оригіналны літературны твори в розсягу од 10 до 20 сторінок тексту (дотеперь нігде непублікованы) може послати на адресу: **ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., Інштитут русиньского языка і культуры ПУ, уліця 17. новембра ч. 15, 080 01 Пряшів** каждый автор од 18. року свого віку, жыючий в Словацькій республіці. Конкурз є анонімный, то значить, же каждый автор до обалкы з літературным твором вложит іщі одну заліплєну обалку, в якій буде ёго мєно, призвиско, адреса і фотопортрет. Обалкы з мєнами і призвисками будуть розбалєны председом пороты по оцінію конкурзу (буде го оцінювати тройчленна порота). По выголошіню выслідків конкурзу будуть найліпшы роботы, выбраны одборнов поротов, оцінены і опублікованы в часописі Русин.

Приправный выбор літературного конкурзу

Язык народностного высыланя з погляду норматівности

Розгласовы і телевізны релациї высыланы в языку народностной меншыны визначным способом формують языковы компетенції вживателів языка, але тыж значно впливають на самоідентифікачний процес того етніка. Кедьже в припадї русиньской народностной меншыны, з оглядом на абсенцію школства, має розгласове высыланя найшыршый языковый досяг, важным є маповати і наслідно коріговати хоснованя норматівного языка в медіях. Екзистуючі сонды, котры рефлектують хоснованя норматівного языка в медіалній сфері, суть переважно заміряны на друкованы масмедії і аналізують вопросы ортографії. Тота статя представляє аналізу языковой культуры устного прояву выбраного редактора справодайской релациї в РТВС.

Про потребу аналізу сьме выбрали справодайску релацию, про котру є характерне, же редактор читать текст допереду приправлений, то значить языкову уровень свого устного прояву може до великой міры контролєвати. Далшым шпеціфіком такой релациї в контексті русиньского высыланя є, же ся не высылать наживо, также ей мож додаточно коріговати, стригати і наново записовати.

1.1 Характерістіка выскумной взоркы і ціль аналізу

Аналізуєме языковый прояв єдного редактора справодайской релациї высланої в рамках народностно-етнічного высыланя РТВС. Іде конкретно о 4 нагодно выбраны релациї одвысланы в другій половині року 2018. Релация в розсягу 25 минут є структурно розділена до двох частей. Першу часть творить актуальный перегляд справ читаний єдным

редактором а другу – репортажы к выбраным темам реалізованы в регіонах дакількома репортерами. Як выскумну взорку сьме сі зволили першу часть той релациї, про котру є характерне, же редактор читать текст допереду приправлений. Кедьже іде о значно куртшу часть той релациї в розсягу коло 3,5 минуты, зато сьме з цілём здобыти релевантний матеріал аналізували языковый прояв редактора зо 4 частей выбраной релациї.

В сондованім матеріалі сьме ся заміряли на уровень устного языкового прояву редактора, на конкретны хыбы в ёго артикуляції, на адекватность хоснованя чужіх слов, на хыбы під впливом словацького або українського языка а тыж на хыбы під впливом родного діалекту редактора. Цілём было становити фреквенцію і характер найчастіших хыб. Языковый прояв редактора конфронтуюме із сучаснов языковов нормов зафіксованов в граматіках, правилах правопису і ортографічнім словнику.

1.2 Аналіза прояву редактора із замірянём на правильность вживаня норматівного языка

По аналізі і розробліню невеликой взоркы выскумного матеріалу сьме цілком дістали приближно 14 минут языкового прояву редактора, котрый обсягує приближно 1400 повнозначных слов. В слідуючій таблічці уводиме зареєстрованы хыбы в языковім прояві, класіфікацію хыб демонштровану на прикладах, при котрых за ломков уводиме правильны формы слов:

ХЫБА	ХЫБОВОСТЬ В ЧИСЛАХ	ПРИКЛАДЫ
неправильный акцент	32	,высылан'а / высылан'а; ,мікрофону / мікро'фону; ,міксажного / мі'ксажного; по'лонини / поло'нины; ,послан'ом / по'слан'ом
тверда высловность мягких согласных	34	дні / дн'і; літн'і / л'ітн'і; селі / сѣл'і; хотар / хѳтар'; мусат' / мус'ат'; тепер / тѣпѣр'; або_не / або_н'е; кет / кѣт'; ѳ_празі / ѳ_праз'і; сут / сут'; рушат_са / рушат'_с'а; нукат / нукат'; мін'ат / мін'ат'; памјат / памјат'; л'ітној / л'ітн'ој
мягка высловность твердых согласных	29	т'іс'ач / тіс'ач; ст'іл / стил; русин'іў / русиніў; такзван'ім / такзванім; орган'іў / органіў; студент'іў / студентіў; народн'ого / народного; актуалн'і новины / актуалны новины

неправилна высловность гласных і/и/ы	26	шпітел'ах / шпытал'ах; пріпад / припад; прібіў / прибыў; попередні / попередні; новині / новины; меншіны / меншыны; штуденти / студенты; прыправу / приправу; актуалн'і новины / актуалны новины; полонини / полонины; тыс'ач / тіс'ач; тис'ач / тіс'ач; пид / під; пры / при
здеформованы слова	13	празденах / празнинах; мізі / мѣзі; духоне / духоўне; повекшымі / повекшын'і; хѳс' / хѳц'; максіمالноў / максіمالндѳ
хыбы під впливом словацького языка	37	цезгран'ічної / черезгранічної; ведуца / ведуча; на навщеві / на навщіві; економіцкој / економічної; домацности / обыст'а; прѳазн'івој / приѳазној; тринаст'ох / тринадц'ат'ох; выпісаті / выписаті; выламаў / ,выламаў; мезі / мѣзі; обмезін' / ѳбмѣзін'; четвертковім / чѳтвѳр'говім; говоркін'а / говоркын'а; пид назвом / під назвоў; дакотрых інвестиціјі / дакотрых інвестиціј; выучба / наўчан'а
хыбы під впливом українського языка	3	віртуал'ној / віртуалној; актуал'ну / актуалну; кул'тура / культура
хыбы під впливом діалектів	17	інформуваў / інформоваў; пририхтувалі / пририхтовали; покыль / покы; безе_змін / без:_мін; тотых / тых; зр'азувателе / з'р'азовател'і; скутѳчніст' / скутѳчнѳст'; гмер / ўмер; кінце / кон'ц'а
неправилна высловность	7	ярмарк / ярмарок; місцо / місце; приношаме / приносиме; сја / с'а; штирицеті / штириц'атыј; фотогра:фіјі / фотографіјі; се:лом / селом

1.3 Коментарь к уведженій табліцці

В першій стовпціку таблічки з назвов **ХЫБА** увидиме характер хыб, котры редактор в релації зробив. Іде о тоты категоріі:

- **неправильный акцент** – акцент в літературнім языку є вольный і погыбливый, што значить, же має і діштінктивну функцію. З оглядом на то, же акцент є про ёго вольность і погыбливость едным із найкомплікованіших знаків языка, є про вживателів літературной нормы тяжке навчіти ся го правильно вживати. Неправильне акцентованя ся явить еднов з найчастіших хыб в языковім прояві редакторів, главно в припаді, же тоты не суть з діалектною области, яка была взята за основу кодифікації.

- **тверда высловность мягких согласных і мягка высловность твердых согласных** – в русиньскім норматівнім языку маєме доведна девять корелатівных пар подля критерія твердость – мягкость (д – д', т – т', н – н', л – л', с – с', з – з', ц – ц', дз – дз', р – р'). В аналізованім матеріалі сьме зареєстровали дакілько хыб, в котрых редактор не помягчів у высловности потребны согласны, напр.: **хотар**, **мусат'**, **тепер**, **кет**, **ў_празі**, **сут**, **рушат_са**, **нукат**, **л'ітној**. В прояві редактора сьме зареєстровали неправильне змягчованя твердых согласных (...**т'іс'ач**, **народн'ого**, **практич'ного**...), причім в тых припадах іде о вплив ёго родного діалекту, де в розвитку языка настали іншы зміны як в діалекті, котрый був приятый за основу кодифікованой подобы русиньского языка. Іде наприклад о рефлекс за псл. *о в запертім складі, котре ся в літературнім языку рефлектує як „і“, котре не має помягчующій вплив на передстоячій согласный (...**см'іл**, **русин'іў**, **такзван'ім**, **орган'іў**, **штудент'іў**,...).

- **Неправильна высловность вокалів і / и / ы** – вокалічна сістема русиньского языка є 7-членна. Характерныма про русиньскій язык суть дві гласны високо-середнёго піднятя *и* і *ы*. В аналізованім прояві сьме зареєстровали веце хыб звязаных з высловностѳв тых гласных. Дакотры хыбы настають під впливом словацького языка (...**пріпад**, **меншіны**, **новині**,...), другы під впливом родного діалекту редактора (...**пид**, **пры**, **прыправу**, **актуалн'і**) а далшы наслідком хыбною артікулації (...**прібіў**, **штуденти**,...).

- **Здеформованы слова і неправильна высловность** – в сондованім матеріалі сьме захопили хыбы, які vznikли під впливом неправильной артікулації редактора, напр. **празденах**, **мізі**, **духоне**, **повекшымі**, **хѳс'**, **максіمالноў** і ін.

- **Хыбы під впливом словацького языка** – найчастішыма хыбами в речовім прояві вживателів русиньского языка суть якраз тоты хыбы. Великий вплив на то має білінгвалность носителів языка і словацько-русиньска языкова інтерференція. Хоць при лексічній інтерференції є хоснованя словакізмів релатівно природный яв і до якоїсь міры толерованый і норматівным русиньскім языком (...**домацности** / **обыст'а**; **выучба** / **наўчан'а**;...), при інтерференції в ровині фонологічній і морфологічній є тот яв нежеленый, але, як сьме могли потвердити і тов сондажов, релатівно частый (...**ведуца**, **на навщеві**, **економіцкој**, **прѳазн'івој**, **тринаст'ох**, **мезі**, **четвертковім**, **говоркін'а**, **пид назвом**, **дакотрых інвестиціјі**,...). Доконця ся нам подарило захопити і высловность довгих гласных (...**выпісаті**, **выламаў**...), котры ся в русиньскім языку не находять. В порівнаню зо словацькым языком, про котрый є характерістична квантіта (довжка), русиньскій язык не має довгы гласны звуки,

зато ту є ясний вплив словацького языка.

• **Хыбы під впливом українського языка** – беручі до уваги історичний контекст розвитку русинського языка в масмедіях, чекали сьме высшу фреквенцію таких хыб. Наш невеликий розбор указав, же редактор будь добрі діференцує меджі русинським і українським языком, або український язык не знає, бо фреквенція хыб під впливом українського языка в єго прояві была мінімална.

• **Хыбы під впливом діалектів** – в сондажі сьме ся пересвідчили, же прояв редактора є під значным впливом єго діалекту. Мож то відіти уж при попередніх категоріях, в котрых хыбну высловность позначів якраз в єго свідомости закодованый родный діалект. До той категорії заділюєме лем слова призначны про дакотру діалектну область, котры не входять до другой выдїленой категорії (...покыл', бе-зе_змін, тотых, скуточніст',...).

В другім стовпчику таблички під назвов **ХЫБОВОСТЬ В ЧИСЛАХ** є уведжена кількість хыб, які ся находять в сондованім речовім прояві з даной категорії. В третім стовпчику таблички під назвов **ПРИКЛАДЫ** уводиме дакотры приклады ід окремым категоріям хыб ай з уведжінём їх правильной формы.

1.4 Выслідкы

На основі той малой сондажі сьме зробили аналізу речевого прояву редактора народностно-етнічного высыланя РТВС з языкового боку. Аналіза нам принесла дакілько интересных выслідків.

У редактора сьме в слідованім, приближно 15-минутовім прояві, што представляєе приближно 1400 повнозначных слов, записали хыбовость на уровни 14%. То значить коло 13 хыб за минуту. Найчастішы хыбы в єго прояві были під впливом словацького языка в цілковой кількості 18,7%. Высоку фреквенцію хыб редактор мав і при высловности твердых і мягких согласных. Тоты хыбы процентуално представляють 17,2 % (тверда высловность мягких согласных) і 14,6 % (мягка высловность твердых согласных) з цілковой кількості хыб. Значну фреквенцію хыб, на уровни 13,1 %, мав редактор і при высловности вокалів і / и

/ ы. Далшы хыбы, звязаны із неправильнов артикуляцієв, недосліднов высловностєв або наслідком інших причін, были під уровнєв 10%. Интересный результат сьме дістали при хыбах зробленых під впливом українського языка, котрых было в прояві редактора найменше, лем 1,5 % з цілковой кількості хыб. На основі познання історичного контексту розвитку русинських масмедій сьме в тій категорії чекали омного высше проценто хыб, котре ся нам сондажов не потвердило. Цілково є речовый прояв редактора під міцным впливом речевого прояву тіпичного про словацькоязычне высыланя, котрый у выслідку значно овпливнює і супрасегменталны явы притомны в прояві слідованого редактора. В результаті того сьме захопили і высоке проценто хыб, аж 16,2 % в области акцентології.

Языковый прояв редактора мож в контексті вживаня русинського языка і з оглядом на куртый період екзистенції єго нормативной подобы характеризувати як хыбовый середнього ступня, причім многы неправильны формы і хыбы бы редактор ціленов роботов на своїм прояві міг скоро направити.

На конець даєме графічне процентуалне зображіння фреквенції хыб в слідованім речовім прояві редактора.

ЛІТЕРАТУРА

КОПОРОВА, К., 2015. *Фонетика, фонологія і акцентологія русинського языка : Высокошкольський учебник*. Пряшів: ІРЯК ПУ. 116 с. ISBN 978-80-555-1277-8.

КОПОРОВА, К., 2016. Языкова культура і языкова норма в русинських медіях на Словакії. In: *Rocznik ruskiej bursy*. Gorlice: Stowarzyszenie „Ruska Bursa” w Gorlicach, с. 159-165. ISSN 1892-222X.

ЯБУР, В. – ПЛІШКОВА, А., 2005. *Русинський язык в зеркалі новых правил про основны і середні школы з навчанём русинського языка*. Пряшів: Русин і Народны новинкы. ISBN 80-88769-61-2.

ЯБУР, В. – ПЛІШКОВА, А. – КОПОРОВА, К., 2007. *Русинська лексика на основі змін у правилах русинського языка*. Пряшів: Русин і Народны новинкы. 348 с. ISBN 80-88769-69-9.

ЯБУР, В., А. ПЛІШКОВА, К. КОПОРОВА, 2015. *Граматика русинського языка*. Пряшів: Пряшівска універзіта, 328 с. ISBN 978-80-555-1448-2.

ЯБУР, В., 2015. *Морфологія і синтаксис русинського языка : Высокошкольський учебник*. Пряшів: ІРЯК ПУ. 190 с. ISBN 978-80-55-1296-9.

ODKAZ

pedagoga, dramaturga, najvyraznišoho predstaviteľa rusiňského ruchu – obrody Rusiňiv po 1989 r.

Vasíla TURKA

- „Može radše by jem sja narodiv jak Angličan abo Francuz, ale kiď ňa raz Boh sotvoriv jak Rusina, tak budu Rusinom i budu zastavati prava svojoho naroda.“
- „Kiďby to nebylo Božym zamirom, nebyv by Boh sotvoriv ludej všelijakoj farby i všelijakych narodnostej, ani Rusiňiv.“
- „Evropa spojená bez narodnostej ne može byti - ani Evropa, ani spojená. Hej, spojovati sja, ale prinesti do Evropy i dašto svoje...“
- „Kiď eksistuje dašto v tim vesmiri abo dachto, chto rachuje z nami, Rusinami, v tim sviťi, tak lem kiď budeme samy sobov.“
- „Budme ľudmi. Budme ľudmi... Budme Rusinami!“

Osif Kudzej

Bože, chtože nam pomože?

Keď verchnosť je jakby hlucha,
holos naroda ne sluchať
a odnarodňovati može,
Bože, chtože nam pomože?

Keď ne priznavat v Prjašovi
narodnosť našu Vladykovi,
što žyvot za viru položyv,
Bože, chtože nam pomože?

Keď Rusiňiv čestnych, porjadnych
považujuť za druhorjadnych
a uznavajuť lem „akože“,
Bože, chtože nam pomože?

Keď nam ne choťat dovoliti
po našomu Ťa chvaliti
a nihto iz nas nič ne zmože,
pomož nam Ty, Hospodi Bože!

Dumajte na svůj rod i při spisovaňu
žytelstva 15. 2. – 31. 3. 2021! A pište:

11. Narodnosť: **rusínska**

12. Materinský jazyk: **rusínsky**

Ne dajme si svůj jazyk vzjati,
bez ňoho na sviťi ne možeme žyti.
Ne hladajme čudžij vonka, za dverjami,
kiď mamy svůj vlastnyj v ustach svojoj mamy.

S. Smolej

RUSÍNY, DAJME O SOBI ZNATÍ!!!

15. 2. – 31. 3. 2021

Летак із періоду перед списованєм жьтельства у 2011 році, котрий був актуалізований ку новому списованю в році 2021, бо він все актуальный.

Списованя жытелів, домів і бітів у 2021 році на Словакії буде простіше: лем із 14 вопросами

9. септембра 2020 року ся одбыло в Братіславі 38. засіданя Выбору про народностны меншыны і етнічны группы, котрый є poradnym органом Рады влады Словацькой републікы про людьскы права, народностны меншыны і родо-ву рівность.

Меджі ёго найважнішыма пунктами была інформація о рихтованю списованя, котре на Словакії буде проходити од 15. фебруара до 31. марца 2021 року. Участници списованя будуть мати лем 14 основных вопросів зато, же Штатістичный уряд Словакії векшыну інформацій возьме од інших урядів. Про меншыны найважнішы будуть три із 14 вопросів. Люде будуть звідованы о своїй народности (ч. 11), ці ся голять ай к іншій народности (ч. 11.1) і який є їх материнський язык (ч. 12). Можность увести дві народности – то є новота у списованю на Словакії. Проти тій думці были, мімо інших, і представителі русиньской меншыны у Выборі, а то Мілан Ян Піліп (підпредседа) і Петро Медвідь (член).

Далшым пунктом, о яким ся бісїдовало на засіданю Выбору, была справа із сполочного засіданя представителів Выбору і Рады Розгласу і телевізії Словакії в августі 2020 року. Діскутовало ся о народностнім высыланю і продукції програмів меншын.

Посліднім пунктом рішаня было виданя учебника під назвов «Познакомме ся, народностны меншыны». Вшыткы участны конштатовали, же приправлєваний учебник треба выдати якнайскорше.

Русины, не забудьте на своє коріня!

Од 15. фебруара до 31. марца 2021 року на Словеньску буде списованя жытелів, домів і бітів, **яке є про нас Русинів барз важне, бо од того, кільки Русинів ся офіціално пригласить к русиньській народности**, буде залежати і штатна підпора розвоя русиньской культуры. **Так істо не треба забыти на свій русиньський материнський язык, а тот собі і записати до листів списованя.** То ся тыкать вшыткых, котры мають русиньске коріня. Не забудьте, же вашы предкы ся голили к своїй русиньській народности і за тяжкых условій! Тепер жыєме в демократічнім штаті, котрый Русинів узнає як самостатну народностну меншыну, і тот має вшыткы права і повинности, які ей выплывають з Уставы Словеньской републікы. **Также вірїме, же чїсло жытелів русиньской народности і тих, котры собі офіціално уведуть за свій материнський язык русиньський, буде векше, як то было в році 2011.**

-а3-

Русины, на словічко

Дорогы читателі, новодобый возродный процес Русинів ся реалізує уж практично веце як 30 років. Подля наших одгадів выслідкы тому не одповідають. Іщі много наших людей є вагаючіх і іщі все ся не стожнюють з русиньсков ідентичностев. **Праві четверте демократічне списованя людей 15. фебруара – 31. марца 2021 нам укаже зеркало нашого діятельства у возроднім процесі Русинів на Словеньску.**

Списованя жытелів належать меджі найвызначнішы і найрозсяглішы штатістичны інформації, котры ся традично реалізують в десятирочных інтервалах.

Запоіти ся до списованя про каждого з нас значіть помочі при вытворію штатістики, окрем іншого, о соціалній, економічній і народностній структурі, котры суть потрібны на координацію діятельства в штаті і при створёваню приятнішых условій у вшыткых областях жывота людей. Запоіти ся до списованя значіть охабити генераціям, котры прийдуць по нас, справу о тім, якы сьме были і як сьме жыли мы, їх предкове. Тот важный крок ся ближить і мали бы сьме быти на него добрі приправлены. **Про нас Русинів є списованя барз вызначный акт, бо ёго выслідкы позначать будучій розвой цілкового діятельства русиньской народностной меншыны.** Штатістичны інформації о кількості жытелів окремого етніка суть і все будуть вирішаючим аргументом про владу СР і далшы штатны органы і інштитуції при їх вирішованю о підпорі і дотаціях заміряных главно на утриманя і розвой школства, културы, языка і інших важных сфер русиньской міноріты на Словеньску. **Курто повіджено, чім веце нас буде, тым будуть нашы пожадавкы легітимнішы.** А в непосліднім ряді є то морална повинность в одношію к нашим предкам, а заедно з тым і одказ про будучі генерації Русинів.

З цілём досягнути штонайліпшы выслідкы при списованю, котре ся одбуде в році 2021 група русиньских активістів вирішила перед тым важным кроком вытворити серію обычайных летаків, котрых заміром є припомянути каждому народностне усвідомлїня Русинів – їх право і повинность. А то главні тым Русинам, котры іщі все вагають або десь блудять в чужіх водах. Пропагачныма летаками хочеме передати ідею ці одказ знамым русиньских будителів минулых стороч днешньому поколію Русинів. Далшы летаки будуть веннованы сучасникам – знамым русиньским особностям з розлічных областей културно-споло-

ченського, научного, політичного, хрістіанського ці шпортового жывота на Словеньску і їх одказу про сучасну генерацію. В летаках будуть хоснованы публікованы тексты русиньских поетів. Затоже не маме на них контакт, не пожадали сьме о згуду на публікованя їх творчости, но віримо, же істо бы не были проти нашому почіну, бо ту іде о добро нас вшыткых, о скоро послідню можность ословити людей перед списованём жытелів у 2021 році.

Віримо, же тоты летаки (позн. ред.: укажка є на стр. 25, актуалізована) ся дістануть до рук вшыткых жытелів русиньского регіону, а то будь при громадных културных і сполоченьских акціях, в особнім контактї, але надїяме ся, же будуть посыланы і через Словеньску пошту, а. с. Авторський колектів на челі з **Петром Штефаняком, председом Округлого стола Русинів Словакії**, таким способом хоче попросити вшыткы русиньскы організації, жебы ся запоіли до той пропагачной акції, розмножовали тоты летаки і шырили їх у своїй околиці. Авторський колектів спрацовлює летаки од їх пропозицій, графічної управы аж по приправу на друкованя. Думаеме, же найефективніше є друковати летаки у форматі А5, респ. у форматі А4. Зато, жебы сі летаки могли прочитати і люде сучасной генерації, котры не знають азбуку, авторський колектів вирішив друковати тексты в латиніці, а то писмом, котре ся хоснує в часописі Артос і в Грекокатолицьких русиньских календарях. Цілём є ословити штонайвеце наших людей вшыткых генерацій.

Подякованя належить вшыткым сполупрацовникам за пропозиції, підкладовы матеріалы, припоминкы, котры поможуть підвышыти якость летаків з обсягового, формалного і графічного боку. Треба повісти, же споминаныма летаками не хочеме ани не можеме наградити комплетну і цілену кампань перед списованём людей, котра є потрібна і котру обчекуеме од русиньских організацій.

Русины, дайте о собі знати! Думайте на свій род, і при списованю жытельства у 2021 році собі запиште:

11. Народность: **русиньска**
12. Материнський язык: **русиньский**

Здрой: Народны новинкы, ч. 1-2011, текст актуалізований

Методічні інструкції к закону ч. 184/1999

3. з. о вживаню языків народностных меншын

у формулаціях пізніших приписів (3)

Уряд влади Словацької републіки (дале лем „уряд влади“) подля § 7а абз. 1 закона ч. 184/1999 3. з. о вживаню языків народностных меншын у формулаціях пізніших приписів (дале лем „закон ч. 184/1999 3. з.“) в сполупраці з одборнов комісієв на апликацію закона о языках народностных меншын выдає слідуочі методічны інструкції к закону ч. 184/1999 3. з. о вживаню языків народностных меншын у формулаціях пізніших приписів (дале лем „методічны інструкції“):

2. Писомный урядный контакт

Писомный урядный контакт меджі обчаном і органом верейной sprawy може выходити од обчана к органу верейной sprawy або од органу верейной sprawy к обчанови. То значить, же обчан подавать писомне поданя формов жадости або посередництвом переддрукованых формуларів, або посылають доказы або писомны листины органу верейной sprawy. На другім боці може писомный урядный контакт ініціовати орган верейной sprawy тым, же обчанови заганяють одповіді, рішіня, верейны листины (наприклад родный лист, вінчалный лист, умертный лист, поволіня, ліценцію, потверджіня, позицію/посуджіня і декларацію) або урядны формуларі.

Обчан СР, котрый належить к народностній меншынї, може за условій становленых в § 2 абз. 3 закона ч. 184/1999 3. з. подавати і предкладати поданя, доказы і писомны листины. К ним належать наприклад імпульзы на зачатя процесу, доповніня імпульзів у ході процесу, скаргы, протесты, одкликания і інше враховано писомной корешпонденції. В языку народностной меншыны може быти написаный цілый текст таких писомностей або лем їх часть. І поданя, котре є написане в языку народностной меншыны лем части, поважує ся за поданя в языку народностной меншыны. То значить, же покля обчан СР загнав органу верейной sprawy імпульз на зачатя процесу в штатнім языку, тым не заникають можность, жебы додаткы к тому поданю не могли быти написаны і в языку народностной меншыны, і наopak. Покля є органу верейной sprawy доручене поданя в языку народностной меншын, орган верейной sprawy выготовить ёго переклад до штатного языка²⁸. Кедже орган верейной sprawy веде писомну агенду в штатнім языку, поданя в языку народностной меншыны вложит до спису в штатнім языку. Но покля орігінал поданя був написаный в языку народностной меншыны, орган верейной sprawy уложит ведно з перекладом поданя до штатного языка і ёго орігінал.

Орган верейной sprawy перевірить, ці має право приіматі поданя в языку народностной меншыны (т. є ці іде о органу верейной sprawy подля § 2 абз. 3 закона ч. 184/1999 3. з.). Про становліня повинного субекту – органу верейной sprawy є релевантне місце комунікації органу верейной sprawy з обчаном, не center того органу верейной sprawy. Покля орган верейной sprawy має center в селі/місті, котре ся не находить у списку подля наряджіня ч. 221/1999 3. з., але ёго філія, одділіня, станія або контактне місце находить ся в селі/місті подля наряджіня ч. 221/1999 3. з., тот субект є повинный забезпечити можность вживати язык народностной меншыны. То значить, же наприклад обчан, котрый адресовав поданя селу/місту як ставебному уряду, причім того село/місто находить ся в списку подля наряджіня ч. 221/1999 3. з., але агенду в области ставебництва веде сполочный ставебный уряд з центром в селі/місті, ко-

тре ся не находить в списку подля наряджіня ч. 221/1999 3. з., має право на одповідь і в языку народностной меншыны. В згоді з § 2 абз. 3 закона ч. 184/1999 3. з. орган верейной sprawy дасть одповідь на поданя написане в языку народностной меншын окрем штатного языка і в языку меншыны з вынятком выдаваня верейных листин, причім тот выняток не тыкать ся верейных листин подля § 2 абзців 4 і 5 того закона. То значить, покля іде о одповідь на жадость або імпульз, котрый ся не тыкать выдаваня верейных листин подля § 2 абз. 4 і 5 закона ч. 184/1999 3. з. (рішіня, родный лист, вінчалный лист, умертный лист, поволіня, ліценція, потверджіня, позиція/посуджіня і декларація) орган верейной sprawy выготовить одповідь в штатнім языку і в языку народностной меншыны. В уведженім припаді наряджіня влади СР ч. 535/2011 3. з., котрым ся імплементують дакотры установліня ч. 184/1999 3. з. о вживаню языків народностных меншын у формулаціях пізніших приписів (дале лем „наряджіня ч. 535/2011 3. з.“), не шпецфікує графічний способ умістніня тексту в штатнім языку і тексту в языку народностной меншыны. То значить, же тексты можуть быти упорядкованы розлічныма способами, а то наприклад: в двох стовпчіках на єдній листині, під собов на єдній листині або на двох окремых листинах. Текст в языку народностной меншыны не мусить быти урядно потвердженым перекладом тексту в штатнім языку. Текст в языку народностной меншыны може выготовити робітник органу верейной sprawy, котрый овладать язык народностной меншыны. Текст в языку народностной меншыны має быти точным еквівалентом тексту в штатнім языку і має обяговати вшытко, што обягує одповідь у штатнім языку. Мена уведжены в одповіді, так в штатнім языку, як і в языку народностных меншын, мають корешпондовати з менами доткнутых особ уведженыма в матриці. При писаню мен, призвіск і часовых дат ся беруть до увагы правила языків народностных меншын.

В тексті в штатнім языку ся назвы міст і сел пишуть в штатнім языку. В тексті, котрый є написаный в языку народностной меншыны, означіня сел і міст, котры ся находять в наряджіню ч. 221/1999 3. з., ся пишуть в языку народностной меншыны, а то в згоді з уведженым наряджінем. В тексті, котрый є написаный в языку народностной меншыны подля § 4 абз. 5 закона ч. 184/1999 3. з., ся „попри штандардизованых географічных назвах можуть писати і назвы географічных обектів, котры суть традичны і завжываны в языку народностной меншыны, і в языку народностной меншыны“.

При вживаню одборной термінології в языку народностной меншыны ся рекомендує выходити з одборных термінологічных словників. На вебовім порталі уповномоченого влади СР про народностны меншыны суть опублікованы слідуочі одборны термінологічны словники: словацько-мадярьскый, словацько-ромскый, словацько-русинь-

28 § 3 абз. 2 буквы с) закона ч. 270/1995 3. з. о штатнім языку Словацької републіки.

ський і словацько-український²⁹. Покля настане обягова або формална незгода меджі текстом в штатнім языку і текстом в языку народностной меншыны, рішучім є текст в штатнім языку.

Подля § 2 абз. 3 закона ч. 184/1999 З. з. орган верейной справы створить условії на апликацію права вжывати язык народностной меншыны адекватным способом, причім може становити часовый простор на выбаблєваня діл в языку народностной меншыны. За адекватный способ процїлі того установлїня поважає ся способ, котрый не може вести к окліщїню права члена народностной меншыны подля § 2 абз. 3 закона ч. 184/1999 З. з. Зарівно подля § 7 абз. 2 закона ч. 184/1999 З. з. є предметный орган верейной справы повинный створити условії про вжываня языка народностной меншыны подля закона ч. 184/1999 З. з. і окремых законів.

Орган верейной справы забезпечує урядный контакт в языку народностной меншыны передовшыткым посередництвом робітників органу верейной справы, котры овладають конкретный язык народностной меншыны.

Подля § 7 абз. 1 закона ч. 184/1999 З. з. орган верейной справы і єго робітници суть повинны вжывати в уряднім контактї штатный язык а за условій становленых тым законом і окремыма законами вжывають і язык народностной меншыны. Орган верейной справы і єго робітници не суть повинны овладати язык народностной меншыны³⁰. Покля орган верейной справы не має к діспозїції або має недостаток робітників, котры овладають язык народностной меншыны, може орган верейной справы забезпечити комунікацію в языку народностной меншыны посередництвом служб тлумачників і перекладателїв. За тлумачїня і переклад з/до языка народностной меншыны заплатити орган верейной справы.

В згодї з § 2 абз. 3 закона ч. 184/1999 З. з. орган верейной справы собі може становити час на выбаблєваня діл в языку народностной меншыны. Мусить іти о регуларны урядны години, почас котрых даный орган верейной справы забезпечить можность устной і писомной комунікації в языку народностной меншыны про обчанів СР, котры суть особами, котры належать к народностній меншыні. Їх фреквенція має одповідати реалным жадостям обчанів СР, котры суть особами, яки належать к народностній меншыні. Сучасно тоты особы мусять быти належно інформованы о урядных годинах, в котрых можуть комуніковати з конкретным органом верейной справы в языку народностной меншыны.

Поданя, котры были поданы в языку народностной меншыны, може орган верейной справы выбаблєвати і мімо становленых урядных годин.

Вжываня языка народностной меншыны в уряднім контактї не має вплив на плинутя часу становленого на процес подля окремых приписів³¹. Покля орган верейной справы має выдати окрем одповідї в штатнім языку і одповідь в языку народностной меншыны, обидва тексты мусять быти выданы нараз, в рамках законом становленого часу на процес.

3. Інформованя о можности вжываня языка народностной меншыны

Орган верейной справы подля § 2 абз. 3 закона ч. 184/1999 З. з. забезпечить інформацію о можностях вжываня языка народностной меншыны в центрї органу верейной справы

на виднім місці. Уведжена повинность органів верейной справы є подробніше регулована в наряджїню ч. 535/2011 З. з. Додаток цітованого наряджїня влады становлює обовязну форму інформації о можности вжываня языка народностной меншыны. Тоту інформацію має конкретный орган верейной справы выповнити і умістити у своїм центрї на виднім місці, причім ся рекомендує публікованя той інформації і в языку народностной меншыны. Взор той інформації в штатнім языку, як і в мадярськїм, німецькїм, ромськїм, русинськїм і українськїм языку є доступный на вебовім порталї уповномоченого влады СР про народностны меншыны³². Наряджїня ч. 535/2011 З. з. становлює і далшы формы інформованя о можности вжываня языка народностной меншыны, а то посередництвом вшыткых своїх інформачных сістем в центрї органу верейной справы³³. Інформачнов сістемов може быти наприклад: навігачна табла, меновка коло дверей робітників і іншы можности інформованя обчанів СР.

4. Выдаваня рішїнь у справнім процесї в языку народностной меншыны

Подля § 2 абз. 4 закона ч. 184/1999 З. з. выдасть орган верейной справы в справній процедурї окрем рішїня в штатнім языку і рівнопис рішїня в языку народностной меншыны:

- на пожаданя або;
- покля ся процес зачав поданєм в языку народностной меншыны.

К выданю рівнопису рішїня в языку народностной меншыны стачить, покля є сповнене єдно із уведжєных условій. Рівнопис рішїня в языку народностной меншыны не мусить быти урядно потверджєным перекладом рішїня в штатнім языку. Предметный рівнопис може выготовити і робітник органу верейной справы, котрый овладать язык народностной меншыны. Тот має быти точным еквівалентом рішїня в штатнім языку і має обяговати вшыткы належности рішїня в штатнім языку. І в тім припадї рекомендує ся виходити з одборных термінологїчных словників публікованых на вебовім порталї уповномоченого влады СР про народностны меншыны. На данім рівнописї ся повинно уводити означїня села/міста, в котрїм ся рішїня выдавать, окрем штатного языка і в языку народностной меншыны. К далшым даным, котры ся в предметнім рівнописї уводять в языку народностной меншыны, належать наприклад:

- назва органу верейной справы, котрый рішїня выдавать;
- назвы позїцій компетентных робітників органу верейной справы;
- датум і час.

Урядна печатка органу верейной справы (з выображїнем штатного знаку в серединї), написовы прямокутниковы печаткы, презентачны печаткы і іншы помічны печаткы в адміністратївнім контактї вжывають ся в штатнім языку³⁴. Подля § 32 абз. 2 справного порядку підкладом про рішїня суть головно поданя, пропозиції і декларації участників процесу, доказы, честны выголошїня, як і факты общо знамы або знамы справному органу з єго урядной роботы. Розсяг і способ здобываня підкладів про рішїня становлює справный орган. Подля § 46 справного порядку рішїня мусить быти в згодї зо законами і остатніма правными приписами, мусить го выдати компетентный орган, мусить виходити

29 Попозерай: <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/odborne-terminologicke-slovniky-v-jazykoch-narodnostnych-mensin/>.

30 Подробніше к § 7 закона ч. 184/1999 З. з. посмотрь в ст. XXII тых методїчных інструкцій.

31 Наприклад: § 49 закона ч. 71/1967 Зб. о справнім процесї (справный порядок) у формулаціях пізнішых приписів.

32 <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/vzor-informacie-o-moznosti-pouzivania-jazykov-narodnostnych-mensin/>.

33 § 1 абз. 2 наряджїня влады СР ч. 535/2011 З. з. котрым ся імплементують дакотры установлїня закона ч. 184/1999 З. з. о вжываню языків народностных меншын у формулаціях пізнішых приписів.

34 Ст. 5 і 11 рекомендації Міністерства внутрішніх діл Словацької републіки ч. 203-2005/06626 з 30. юна 2005 р., про органы терїторїальной самосправы на вжываня штатных сімболів, означованя будов самосправных органів і вжываня сімболів терїторїальной самосправы.

із об'єктивних і перевірених інформацій і мусить сповняти становлені формальні критерії.

Подля § 47 абз. 1 справного порядку мусить обсяговати вислов, аргументацію і поучіння о одкликаню (розкладі). Аргументація не є потрібна, покля вшиткы участници процесу суть успокоєны в повнім розсягу. Підклады к рішіню не суть сучастєв самого рішіння.

Під справным процесом ся розумить подля § 1 абз. 1 справного порядку процес, в котрім в области верейной справы вирішують справны органи о правах, правом храненых інтересах або повинностях фізичных особ і юридичных особ, покля окремый закон не становлює іншак. Під справным органом подля § 1 абз. 2 цитованого закона ся розумить штатный орган, орган територіальной самосправы, орган професійной самосправы, фізична або юридична особа, котру закон повірив вирішовати о правах, правом храненых інтересах або повинностях фізичных особ і юридичных особ в области верейной справы. Про справный процес платить веце окремых правных приписів наприклад: закон ч. 50/1976 Зб. о територіальнім планованю і ставебнім порядку (ставебный закон) у формулаціях пізнішых приписів, закон ч. 372/1990 Зб. о переступлінях у формулаціях пізнішых приписів, закон ч. 455/1991 Зб. о жывностнім подниканню (жывностный закон) у формулаціях пізнішых приписів, закон ч. 563/2007 З. з. о справі даней (даневый порядок) і о зміні і доповніню дакотрых законів. Видно, же § 2 абз. 4 закона ч. 184/1999 З. з. платить про вшиткы типы процесів, котры регулюють высше уведжены правны приписы.

5. Выдаваня двоязычных верейных листин

Подля § 3 абз. 2 буквы а) закона о штатнім языку ся в штатнім языку выдають законы, наряджіня влады і остатні общо обовязны правны приписы враховано приписів органів територіальной самосправы, рішіння і іншы верейны листины; тым не є порушене право жываня языків народностных меншы і вжываня чужіх языків подля окремых приписів. В контексті тых методічных інструкцій ся тым окремым приписом розумить закон ч. 184/1999 З. з. Подля § 2 абз. 5 того закона ся:

- родный лист;
- вінчалный лист;
- умертний лист;
- поволіня;
- ліценції;
- потверджіння;
- позиції/посуджіня і
- декларації

в селі, котре ся находить в наряджіню ч. 221/1999 З. з., ся на пожаданя выдають двоязычно, а то в штатнім языку і в языку народностной меншыны. При похыбностях першорядым є текст верейной листины в штатнім языку.

Остатні верейны листины ся подля § 3 абз. 2 буквы а) закона о штатнім языку выдають в штатнім языку. Форма пожаданя выданя верейной листины в языку народностной меншыны може быти устна або писомна, може іти о одноразову жадость, як і о жадость о тырвале выдаваня конкретной верейной листины в языку народностной меншыны.

Верейны листины ся выдають двоязычно як єден документ. Форму упорядкованя тексту в штатнім языку і в языку народностной меншыны становлюють § 2 і 3 наряджіня ч. 535/2011 З. з.:

- на двоязычным роднім листі, вінчалнім листі і умертнім листі ся текст в языку народностной меншыны уведе під текстом або за текстом в штатнім языку. Буквы тексту в языку народностной меншыны суть еднако великы, як буквы тексту в штатнім языку;
- на двоязычным поволіню, ліценції, потверджіню, позиції і

декларації ся уведе текст в штатнім языку на лівім боці листины в єднім стовпчіку а текст в языку народностной меншыны на правім боці листины в другім стовпчіку. Буквы тексту в языку народностной меншыны суть еднако великы, як буквы тексту в штатнім языку.

Текст в языку народностной меншыны має быти точным еквівалентом тексту в штатнім языку. Писанєм мен і назв сел/міст, як і вжыванєм урядных печаток органів верейной справы на верейных листинах в языку народностной меншыны занимає ся ст. VIII. пункт 2 і 4 тых методічных інструкцій. Текст верейной листины в языку народностной меншыны не мусить быти урядно потвердженым перекладом тексту верейной листины в штатнім языку. І в тім припаді рекомендує ся черпати з одборных термінологічных словників публікованых на вебівім порталі уповномоченого влады СР про народностны меншыны.

6. Выдаваня двоязычных урядных формуларів

На основі § 2 абз. 7 закона ч. 184/1999 З. з. орган верейной справы в селі/місті, котре ся находить в наряджіню ч. 221/1999 З. з., дає обчанам урядны формуларі выданы в розсягу ёго компетенцій на пожаданя двоязычно, то значить в штатнім языку і в языку народностной меншыны. І в тім припаді може быти форма жадости о выданя урядного формуляра в языку народностной меншыны устна або писомна, може то быти одноразова жадость, як і о жадость о тырвале выдаваня конкретного урядного формуляра в языку народностной меншыны. Кедь урядный формуляр выготовлює центральный орган штатной справы (наприклад формуларі приправлює а про окремы органи містной штатной справы дістрібує міністерство), центральный орган штатной справы выготовить і ёго двоязычный взор. Кедь собі урядны формуларі забезпечує орган верейной справы сам, є відповідный і за приправу їх двоязычных взорів. Орган верейной справы ся у звязі з тым може подля § 7а абз. 1 закона ч. 184/1999 З. з. обернути на уряд влады зо жадостєв о одборну і методічну поміч.

В згоді з § 4 наряджіня ч. 535/2011 З. з. на двоязычным уряднім формуларі ся текст в языку народностной меншыны уведе під текстом або за текстом в штатнім языку. Буквы тексту в языку народностной меншыны суть еднако великы, як буквы тексту в штатнім языку.

Двоязычный урядный формуляр може быти выповнений в языку народностной меншыны, в штатнім языку або части в языку народностной меншыны і части в штатнім языку.

Двоязычный урядный формуляр выповнений части в языку народностной меншыны ся бере як поданя в языку народностной меншыны, то значить, же на таке поданя орган верейной справы дає одповідь і в языку народностной меншыны за условій становленых законом ч. 184/1999 З. з.

Ст. IX

Засіданя органів верейной справы

Подля § 3 абз. 1 закона ч. 184/1999 З. з. засіданя органу верейной справы в селі/місті, котре ся находить в наряджіню ч. 221/1999 З. з., може проходити і в языку народностной меншыны, кедь з тым суть згодні вшиткы участны. У згоді з тым ся выжадує нелем згода посланців і старосты, але і далшых особ участных на засіданю органу верейной справы. Тото условіє платить як про засіданя міського/сельского заступительства, так і про засіданя інших органів верейной справы в селі/місті на основі уведженого установліня закона. Кедь вшиткы участници засіданя органу верейной справы сугласять з вжыванєм языків народностных меншых, можуть ся тоты вжывати протягом цілого засіданя вшиткыма участныма особами.

На основі § 3 абз. 2 закону ч. 184/1999 З. з. посланець міського/сільського заступительства в селі/місті, котре ся находит в наряджіню 221/1999 З. з., має право вживати на засіданю того органу язык народностной меншыны. Іншы участници засіданя міського/сільського заступительства можуть вживати язык народностной меншыны, кедь высловили згоду вшыткы притомны посланці міського/сільського заступительства і староста села/пріматор міста. Тлумачіня забезпечує село/місто посередництвом заместнанця села/міста або посередництвом тлумачника. Під іншыма участниками засіданя ся розумлять особы, котры беруть участь на засіданю на основі урядной повинности, главно староста села або пріматор міста і главный контролор села/міста³⁵.

Ст. X

Урядна агенда і кроніка села/міста

Подля § 3 абз. 4 закона ч. 184/1999 З. з. ся може урядна агенда вести попри штатнім языку і в языку народностной меншыны в селі/місті, котре ся находит в наряджіню ч. 221/1999 З. з. Подля того установліня суть то главно записы, резолюції, штатістики, евіденції, біланції, інформації адресованы шырокій громадї і агенда церькви і набоженьских общін адресована шырокій громадї окрема матрицы. На основі § 13 абз. 4 буквы е) закона о зряджіню села/міста пріматор/староста вирішує вшыткы діла в контексті справы села/міста, котры не суть законом або штатуттом села/міста приділены міському/сільському заступительству, то значить і вживаня языка народностной меншыны в даных сферах.

Подля § 3 абз. 3 закона ч. 184/1999 З. з. село/місто, котре ся находит в наряджіню ч. 221/1999 З. з., може вести кроніку і в языку народностной меншыны.

Ст. XI

Означіня в языку народностной меншыны

Означіня в языку народностной меншыны регулує § 4 закона ч. 184/1999 З. з. Подля абз. 1 аж 7 того параграфу ся в селі/місті, котре ся находит в наряджіню ч. 221/1999 З. з.:

1. в селі/місті ся попри назві села/міста в штатнім языку уводить і означіня села/міста в языку народностной меншыны, а то на **доправных значках, яки означують зачаток і koniec села, будовах органів верейной справы** або **рішінях** выданных в языку народностной меншыны, кедь є таке означіня уведжене в наряджіню влады;
2. **доправны значкы з означінем села/міста** в языку народностной меншыны ся поміщують у селі під доправными значками з назвов села/міста, котры ся уводять все в штатнім языку. Міністерство внутрішніх діл Словацькой републіки становить на основі общо обовязного правового припису доправну значку на інформачне означіня міст/сел в языках народностных меншын, котра ся буде одлишовати од доправной значкы з назвов села/міста.
3. означіня села/міста в языку народностной меншыны ся в селі/місті може увести і при означіню **влаковой станіці, автобусовой станіці, легіска і приставу**. Означіня села/міста в языку народностной меншыны ся зобра-

жує під назвов у штатнім языку еднакым або меншым шріфтом.

4. село/місто може на своїй теріторії означовати **уліці і іншы містны географічны назвы** і в языку народностной меншыны;
5. в **одборных публікаціях**, в пресї і інших масмедіях і в урядній роботі органів верейной справы, кедь ся в них вживать язык народностной меншыны, ся коло штандардізованных географічных назв³⁶ можуть уводити і означіня географічных обектів, котры суть традичны і завживаны в языку народностной меншыны, і в языку народностной меншыны.

Ad 1– 3

Село/місто, котре ся находит в наряджіню ч. 221/1999 З. з., є повинне уводити означіня села в языку народностных меншын на доправных значках, яки означують зачаток і koniec села, на рішінях выданных в рамках справного процесу в языку народностной меншыны і на будовах органів верейной справы. Наряджіня ч. 221/1999 З. з. в первістній формулації обсяговало *список сел/міст*, в котрых обчане СР, яки належать ід мадярській, українській, русинській, ромській і німецькій народностній меншыні, творять найменше 20 % жытелів. 1. януара 2012 зачало платити наряджіня влады СР ч. 534/2011 З. з., котрым было доповнене уведжене наряджіня о *список означінь сел/міст в языках народностных меншын*. В списку ся уводять обовязны формы означінь сел/міст у высше уведжених языках народностных меншын. Означіня сел/міст, в котрых жытелі СР, котры належать ід ромській народностній меншыні творять найменше 20 % жытелів, є згодне з назвами сел/міст в штатнім языку.

Уміщованя доправных значок, яки означують зачаток і koniec села, є в компетенції конкретного справці земной комунікації. Подля § 3д абз. 1 – 3 закона ч. 135/1961 Зб. о земных комунікаціях (закон о драгах) у формулації пізнішых приписів (дале лем „закон о драгах“) суть автострады, драгы про моторовы транспортны средства і драгы I. класы, враховано їх прояздних частей через цолны просторы і села/міста у властництві штату, кедь окремый припис³⁷ не становлює іншак. Драгы II. і III. класы враховано їх прояздних частей через села властнить самосправный край, кедь окремый припис не становлює іншак. Прояздны части драг II. і III. класы через цолны просторы властнить штат. Містны комунікації властнить село/місто.

Подля § 3д абз. 5 буквы а) – ф) закона о драгах справа земных комунікацій належить до компетенції:

- а) Народной автострадной компанії³⁸ – автострады, драгы про моторовы транспортны средства і драгы подля схваленого плану розвоа автострад і драг у властництві штату окрема їх прояздних частей через цолны просторы і концесных драг;
- б) юридічных особ на тот ціль створених міністерством³⁹ – драгы, котры властнить штат, окрема їх прояздних частей через цолны просторы;
- в) самосправного края або юридічных особ на такий ціль ним створених – драгы, котры властнить самосправный край;
- д) сел/міст або юридічных особ на такий ціль нима ство-

35 Доводова справа (окрема часть) к ст. I пункту 5 закона ч. 204/2011 З. з. котрым ся мінить і доповнює закон ч. 184/1999 З. з. о вживаню языків народностных меншын у формулації закона ч. 318/2009 З. з. і котрым ся мінять і доповнюють дакотры законы.

36 Закон ч. 2015/1995 З. з. о геодезії і картографії у формулації пізнішых приписів.

37 Наприклад § 2 закона Словацькой народной рады ч. 138/1991 Зб. о маекту сел у формулації пізнішых приписів, закон ч. 639/2004 З. з. о Народній автострадной компанії і о зміні і доповніню закона ч. 135/1961 Зб. о земных комунікаціях (закон о драгах) у формулації пізнішых приписів у формулації закона ч. 747/2004 З. з.

38 Закон ч. 639/2004 З. з. о Народній автострадной компанії і о зміні і доповніню закона ч. 135/1961 Зб. о земных комунікаціях (закон о драгах) у формулації пізнішых приписів.

39 § 22 закона Народной рады Словацькой републіки ч. 303/1995 З. з. о правилах розрахунку.

рених – прояздны части драг, котры властнить село/місто, містны комунікації і шпеціалны комунікації становлены на конкретны цілі, котры властнить село/місто;

- е) юридичных особ, котрым цалком або переважно служать – шпеціалны комунікації становлены на конкретны цілі у властництві штату⁴⁰;
- ф) компетентных цолных органів по догоді з органом справы комунікацій і справцём автострады або драгы, яка веде ід гранічному переходу – прояздны части через цолны просторы.

Выше уведжены справцёве земных комунікацій суть повинны забезпечити повніня повинности уводити означіня сел/міст, котры ся находять в наряджію ч. 221/1999 З. з., на доправных значках, які означують зачаток і кінець села, в языку народностной меншыны.

В селах/містах, котры ся находять в наряджію ч. 221/1999 З. з., у згоді з § 4 абз. 1 закона ч. 184/1999 З. з. ся коло **назвы села/міста** в штатнім языку уводить і **означіня села/міста** в языку народностной меншыны на будовах органів верейной справы. Заедно подля § 2 абз. 6 закона ч. 184/1999 З. з. означіня органу верейной справы в селі/місті, котре ся находить в наряджію ч. 221/1999 З. з., ся уводить попри штатнім языку і в языку народностной меншыны. Подля § 7ц абз. 4 закона ч. 184/1999 З. з. ся установліня § 2 абз. 6 того закона не вжыє, кедь є означіня органу верейной справы в языку народностной меншыны згодне з назвов у штатнім языку.

В селах/містах, котры ся находять в наряджію ч. 221/1999 З. з., у згоді з § 4 абз. 1 закона ч. 184/1999 З. з. ся попри назві села/міста в штатнім языку уводить і означіня села/міста в языку народностной меншыны на рішінях выданных в языку меншыны⁴¹.

Подля закона ч. 184/1999 З. з. ся може означіня села/міста в языку народностной меншыны в селі/місті уводити і при означіню влаковой станіці, автобусовой станіці, летіска і приставу. Подля § 7ц абз. 4 закона ч. 184/1999 З. з. ся установліня § 4 абз. 1 аж 3 того закона не вжыє, кедь ся означіня села/міста в языку народностной меншыны згодує з назвов у штатнім языку.

Ad 4

Подля § 2б абз. 1 – 5 закона ч. 369/1990 Зб. о зряджію села/міста у формулації пізніших приписів (дале лем „закон о зряджію села/міста“):

1. село/місто становлює і мінять наряджінем назвы улїць і інших публічных просторів;
2. в селі/місті, в котрім є веце улїць або інших публічных просторів, має каждая улїця або іншый публічный простор свою назву;
3. назвы улїць і інших публічных просторів ся становлюють з оглядом на історію села, на визначны нежыючі особности, на предмети і подобно. Неприпустны суть назвы по жыючих особах, назвы довгы, дупліцитны, зневажуючі моралку, набоженьске або народностне чутя, без дотримованя норм правопису і назвы некорешпонує з історієв села;
4. означіня улїць і інших публічных просторів в языку народностной меншыны в селах/містах, котры суть уведжены в наряджію ч. 221/1999 З. з., регулує закон ч. 184/1999 З. з.;
5. означованя улїць і інших публічных просторів назвами забезпечує село/місто на властны наклады.

Подля § 4 абз. 4 закона ч. 184/1999 З. з. село/місто, котре ся находить в наряджію ч. 221/1999 З. з., може на свой те-

ріторії означовати улїць і іншы містны географічны назвы (наприклад назвы містных будов, історичных памяток, рік, парків, лісів і подобно) і в языку народностной меншыны. То значить, же правны приписы розлишують оджы назвов улїць, котра є в штатнім языку і на котру ся односять установліня закона о зряджію села/міста, і *означінем улїць в языку народностной меншыны*, котре регулує закон ч. 184/1999 З. з.

Означованя улїць продробніше регулує выголошіня ч. 31/2003 З. з. Міністерства внутрішніх діл СР, котрым ся установлюють подробиности о означованю улїць і інших публічных просторів і о чїслованю будов (выдана подля § 27а абз. 1 закона о зряджію села/міста у формулації закона ч. 453/2001 З. з.). Уводжованя означіня улїць і інших містных географічных назв в языку народностной меншыны регулує § 3 абз. 3 того выголошіня, подля якого ся назвы улїць в языку народностной меншыны уводять звычайно на єдній орьентачній таблі під назвов улїць в штатнім языку; то платить і при означованю улїць далшыма орьентачными інформаціями в языку народностной меншыны. Означіню улїць або іншого географічного означіня в языку народностной меншыны вирішує село/місто. Вирішованя в тім ділі не є експліцитно уведжене в § 11 абз. 4 закона о зряджію села/міста, котре дефінує главны сферы, о котрых вирішує сельске/містьске заступительство. Сельске/містьске заступительство сі але компетенцію вирішовати в данім ділі може задефіновати в штатуті.

Ad 5

У звязи з вжыванєм означіня географічных обектів, котры суть традичны і завжываны в языку народностной меншыны, ся можуть уводити і в языку народностной меншыны, закон ч. 184/1999 З. з. одказує на § 18 закона о геодезії і картографії. Одповідны установліня того закона суть уведжены в статі IV. пункт 22 тых методічных інструкцій, котры ся продробніше занимають штандардизованыма географічныма назвами.

Установліня закона ч. 184/1999 З. з., котре регулує тоту область, обягує одказ на закон о геодезії і картографії а зарівно закон о геодезії і картографії в установліню, котре обягує тоту область, одказує на закон ч. 184/1999 З. з. Выходячі з установлінь тых законів є ясне, же область штандардизованых географічных назв регулує закон о геодезії і картографії а область означіня географічных обектів, котры суть традичны і завжываны в языку народностной меншыны, регулує закон ч. 184/1999 З. з.

Можность уводжованя означіня географічных обектів, котры суть традичны і завжываны в языку народностной меншыны, ся подля § 4 абз. 5 закона ч. 184/1999 З. з. вяже на тоты шпеціфічны области: одборны публікації, преса, іншы масмедії і урядна робота органів верейной справы.

У звязи з тым треба увести, же подля § 13 абз. 2 буквы а) – ц) школьського закона в згоді з правом дітей і школярів, які належать ід народностным меншынам і етнічным групам, на едукацію в їх материнськым языку установленим в § 12 абз. 3 того закона ся в учебниках, учебных текстах і робочіх зошытах выдаваных в языку народностной меншыны уводять географічны назвы слїдуєчим способом:

- а) географічны назвы, котры суть традичны і завжываны в языку народностной меншыны, ся уводять двоязычно, наперед в языку конкретной народностной меншыны а пак в скобках або за ломков у штатнім языку, а то способом, котрый бив вжываний в учебниках схвалених в роках 2002 аж 2006;
- б) картографічны вытворы ся уводять в штатнім языку;

40 Наприклад § 6 закона ч. 111/1990 Зб. о штатнім поднику у формулації закона Народной рады Словацькой республіки ч. 304/1995 З. з.

41 Ближе к выдаваню рішїнь в справнім процесі в языку народностной меншыны позерай ст. VIII пункт 4 тых методічных інструкцій.

ц) на конці учебника ся уведе комплексный перегляд географічных назв у формі словника в языку народностной меншыны і в штатнім языку.

Ст. XII

Інформації повязаны з огрожінём жывота, здорovia, безпечности або маетку в языку народностной меншыны

В згоді з першым речінём § 4 абз. 6 закона ч. 184/1999 З. з. ся в селі/місті, котре ся находить в наряджіню ч. 221/1999 З. з., уводять інформації повязаны з огрожінём жывота, здорovia, безпечности або маетку обчанів СР на місцях приступных шырокой громаді попри штатнім языку і в языку народностной меншыны. Тота законна повинность ся тыкать каждого субекту, т. зн. вшиткых юридічных і фізічных особ. Подля даного установлїня ся під місцями приступными шырокой громаді розумлять вшиткы публічны просторы в катастрі села/міста, котре ся находить в наряджіню ч. 221/1999 З. з., а то наприклад: улїці, сельскы/містьскы центры, будовы органів верейной справы, обходы, рештаврації, шпортовы грїща, парки, як і публічны місця в екстравілані такого села/міста.

Подля § 8 абз. 6 закона о штатнім языку ся уводять вшиткы написы, рекламы і інформації адресованы шырокой громаді, главно в обходах, шпортовых ареалах, рештавраціях, на улїцях, при драгах і над нима, на летїсках, автобусовых станїцях і влакових станїцях, в средствах громадного транспорту в штатнім языку. В написах і інформаціях адресованы шырокой громаді в языку народностной меншыны і в штатнім языку в селах, котры ся находять в наряджіню ч. 221/1999 З. з. і в рекламі ся послїдовность текстів не становлює. Розмір, фарба і тип шріфту інформацій о огрожїню жывота, здорovia, безпечности або маетку обчанів СР в языку народностной меншыны не суть спеціално правныма приписами регулованы.

Кедь взор інформації звязаной з огрожінём жывота, здорovia, безпечности або маетку обчанів СР выготовлює центральный орган штатной справы, тот выготовить і їх еквівалент в языках народностных меншын. Кедь є взор такой інформації установлений законом або підзаконнов правнов нормов, тот має обяговати і їх еквіваленты в окремых языках народностных меншын.

Кедь взор таких інформацій забезпечує орган верейной справы сам, є відповідный і за приготовлїня еквівалентів в языках народностных меншын. Орган верейной справы ся у звязи з тым, подля § 7а абз. 1 закона ч. 184/1999 З. з., може обернути на уряд влады зо жадостїв о одборну і методїчну помїч.

Ст. XIII

Написы і інформації адресованы шырокой громаді в языку народностной меншыны

В згоді з другим речінём § 4 абз. 6 закона ч. 184/1999 З. з. ся вшиткы написы і інформації адресованы шырокой громаді, главно в обходах, шпортовых ареалах, рештавраціях, на улїцях, при драгах і над нима, на летїсках, автобусовых

станїцях і влакових станїцях, можуть уводити і в языку народностной меншыны. На уведжене установлїня того закона ся не односить обмеженный терїторіалный вплив на села/міста, котры ся находять в наряджіню ч. 221/1999 З. з. Про уведжены написы і інформації платить знову § 8 абз. 6 закона о штатнім языку, котрого текст є уведженный в ст. XII. Таксамо платить, же розмір, фарба і шріфт написів і інформацій адресованы шырокой громаді в языку народностной меншыны не суть регулованы спеціалными правными нормами. Подля остатнєго речїня даного установлїня в написах і інформаціях адресованы шырокой громаді в языку народностной меншыны і в штатнім языку в селах/містах, де ся в уряднім контактї вживать язык той народностной меншыны подля закона ч. 184/1999 З. з. і в рекламі ся послїдовность текстів не становлює. З уведженого виходить, же в селах/містах, котры ся находять в наряджіню влады ч. 221/1999 З. з., може быти текст в языку народностной меншыны уведженный на першім місці.

Подля § 8 абз. 7 закона о штатнім языку повинность становлена в абзаці 6 даного параграфу не платить про обходне мено, охранны значку, назву інштітуції записану або зачленену до регїстрів або списків подля законів платных в СР або в іншїм членськїм штатї Европской унїї або сїгнатарьскїм штатї Договору о Европскїм господарьскїм просторї. Повинность не платить ани на поужытя мена і прїзвіска, котры суть частїв напису, рекламы і ознамлїня, яке має служыти на інформованя шырокой громады, і на дакотры завжываны понята в чуждїм языку, котры ся звычайно вживають ведно з обходнов значков в текстї реклам, суть знамы найшыршїй громаді і суть частїв рекламы.

Ст. XIV

Написы на помниках, памятникых, памятных таблах в языку народностной меншыны

В згоді з § 4 абз. 7 закона ч. 184/1999 З. з. ся написы на памятникых, помниках і памятных таблах можуть уводити попри штатнім языку і в языку народностной меншыны. За памятник і помник ся не бере надгробный камїнь, надгробна плыта ани надгробна табла. Дане установлїня одкажує на закон о штатнім языку, котрый в § 5 абз. 8 регулує, же написы на памятникых, помниках і памятных таблах ся уводять в штатнім языку. Кедь обягують текст в іншых языках, іншоязычны тексты наслїдують аж по текстї в штатнім языку і їх обяг мусить быти згодный з текстом у штатнім языку. Іншоязычный текст ся уводить єднакым або меншым шріфтом як текст у штатнім языку. Будователь може пожадати од Міністерства културы СР потверджїня о згодї напису на памятнику, помнику і памятной таблі із законом о штатнім языку. Тото установлїня не платить про історїчны написы на памятникых, помниках і памятных таблах, котры суть хранены окремым приписом⁴². На памятникых, помниках і памятных таблах з текстом напису в языку народностной меншыны і в штатнім языку в селах/містах, котры ся находять в наряджіню ч. 221/1999 З. з., ся послїдовность не становлює.

(Продовжїня в далшїм чїслї.)

42 Закон ч. 49/2002 З. з. о охрانی памяткового фонду у формулації закона ч. 479/2005 З. з.

• Членове одборовой комісії штудійного програму Славістіка – русинь-скый язык і література із докторандами-русиністами: С. Конечні, К. Копорова, А. Петрикова, В. Ябур, А. Плішкова, М. Гай, М. Голубкова, Л. Гузі, О. Сінко і П. Кашша.

• Членове комісії штатних екзаменів з русинського язика і літератури з трійма успішними абсолюентами бакалаврського програму: (зліва) Д. Плішкова, К. Копорова, Е. Скуба, Ю. Дудашова, А. Косовець, А. Щур і В. Падяк.